

श्री-साङ्गि-का-का

फेब्रुवारी

किंमत
एक
रुपया

१९७२

पृष्ठ १

श्रीसाईलीला-फेब्रुवारी १९७२

मराठी व हिंदी विभाग :

- १ आजच्या समाजाला कशाची गरज आहे ?
- २ मननीय विचार
- ३ श्रीरामकृष्ण परमहंस-बोधवचनें
- ४ पुरीचे पूज्य श्रीशंकराचार्य
- ५ श्रद्धांजली
- ६ कविता—
(१) रंगतो दंगतो (२) वंदितो साई तुला मी
(३) सुख लाभते त्रैलोक्याचे (४) किनारी नेशील रे
- ७ गीतेचे सारभूत मार्गदर्शन
- ८ भारत-पाक-युद्ध (भारतरत्न इंदिरा गांधी आणि बंगला देश)
- ९ मुलांसाठी गीता गोष्ट १ ली
- १० विनोदाचा वास
- ११ ऐक ऐक ही गीता
- १२ भारत आणि बंगला देश
- १३ कै. तात्यासाहेब रानडे (स्मृतिसुमनांजली)
- १४ शिरडी वृत्त
- १५ सौ वर्षका तप और एक घडीका सत्संग (हिंदी)
- १६ योगसाधन में तीन आवश्यक बातें (हिंदी)
- १७ श्रीसाईसचरित (हिंदी)

इंग्रजी विभाग :

- 1 Thoughts to Ponder Over
- 2 Baba Shri Trailangaswami—by Shri G. N. Purandare
- 3 The name is god—by Swami Ramdas
- 4 The quest of the self—by Radhakrishnaswami
- 5 Geetha in daily life—by Smt. P. Sundaram
- 6 Om Shri Sai Kripakataksham—by B. R. R. Saidas
- 7 Baba is Love --by Sri Natesa Prabhu
- 8 Acknowledgement
- 9 Shri Sai Satcharita
From the English translation—by N. V. Gunaji
- 10 About the Necessity of a Guru—Ibid.

श्री सा ई वा क्सु धा

तयास वावांचें ऐका उत्तर । “माझिया प्रवेशा नलगे दार ।
नाहीं मज आकार ना विस्तार । वसें निरंतर सर्वत्र ॥ १९९ ॥
टाकूनियां मजवरी भार । मीनला जो मज साचार ।
तयाचे सर्व शरीर व्यापार । मी सूत्रधार चालवीं” ॥ २०० ॥
असो पुढें नवल विद्वान । त्रिशूलाचें प्रयोजन ।
श्रोतां परिसिजे सावधान । येईल अनुसंधान प्रत्यया ॥ २०१ ॥
येरीकडे मेघा जो परतला । त्रिशूल काढावया आरंभ केला ।
वाडियांत छत्रीनिकट भितीला । त्रिशूल रेखाटिला रक्तवर्ण ॥ २०२ ॥

—साईसचरित, अध्याय २८.

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचे अधिकृत मासिक.]

वर्ष ५० वे]

फेब्रुवारी १९७२

[अंक ११ वा

: संपादक :

श्री. का. सी. पाठक

वार्षिक वर्गणी रु. १० (ट. ख. सह)

टे. नं. ४४३३६१

: कार्यालय :

साईनिकेतन, प्लॉट नं. ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई १४.

आजच्या समाजाला कशाची गरज आहे ?

३८

लोकांमधील अन्यायाला प्रतिकार करण्याची वृत्ति ती शक्ति, आपण नष्ट करून टाकली आहे ती मुख्यत्वेन दैववादाने. 'ठेविले अनंते तैसेचि रहावे'. ही जी उक्ती त्या उक्तीला अनुसरून चालणारा इथला समाज आहे. हा समाज या उक्ती वरहुकूम अनेक शतके तसाच चालत आला. मनुष्य म्हणून जन्मास आलेल्याला काहीं निसर्गासिद्ध हक्क आहेत व ते मिळविण्यासाठीच आपल्या पांच ज्ञानेंद्रियांच्या शक्तीचा वापर करावयाचा असतो हे तो विसरून गेला. खरोखर इंद्रियांच्या शक्तीचा उपहास करण्याची शिकवण समाजातील साधु संत म्हण-विणाऱ्या पराभूत माणसांनी दिली. एखादा 'समर्थ'चा अपवाद वगळला तर सर्वांना या जगाची चिंताच नव्हती. चिंता त्यांना होती आत्म्याची परलोकाची—चिरंशांतीची. आणि म्हणून संतांच्या काळचा अन्याय फोफावला, बळावला. बघता बघता त्याचा वटवृक्ष झाला. निष्क्रियतेला विरक्तीचे सोंग आले. षंड-त्वाला संयमानें मोठेपणा लाभला. दुबळेपणाला विवेकाचे पांवरूप लाभले. परलोकाची चिंता करतां करतां इथल्या जगांत आपली अजूला किमत राहिली नाही. आपला हा असाच भेकड इतिहास आहे. लोकधर्माची त्याला मान्यता आहे. धर्माची म्हणजे धर्मग्रथांची नव्हे. कारण वेद, उपनिषदे, महाभारत, स्मृति-ग्रंथ सर्व ज्ञात गीता यात ही शिकवण नाही. अन्यायापुढें नमूनका असे सांगणारी गीता वेळप्रसंगी न्याय्य हक्कासाठी वडीलधारे भाऊबंद यांचाहि वध करणे आवश्यक आहे असा संदेश देणारा श्रीकृष्ण आपण देवासारखा मानतो. पण त्याचा अवलंब करणे मात्र आपल्याला जमले नाही. धर्माचा खरा अर्थ माणसाच्या न्याय्य हक्काची जपणूक हाच होय. देहदंड, इंद्रिय दमन, अनासक्ती हा खचित नव्हे. देहाला कष्ट देण्यापूर्वी सुखदावे लागते. परलोकाचा विचार करण्यापूर्वी इथली कर्तव्ये संपवावी लागतात. विरक्तीपूर्वी आसक्तीत पोहावे लागते. क्रिया आणि प्रतिक्रिया हीच निसर्गाची चक्रे आहेत. जन्माला येता येताच मृत्यूनंतरची चिकित्सा कोणी करू लागला तर त्याला जन्म देणाऱ्या आईची शक्ती फुकट जाईल. अज्ञाताचा शोध घेण्यासाठी 'ज्ञाता'चा परिचय झाला पाहिजे. आकाशाशी नाते जोडणाऱ्याला पृथ्वीचे नाते समजले पाहिजे.

पण असे काहीच न करितां इथला समाज सदैव पापपुण्य-मोक्ष-आत्मोद्धार यापायी या जगातल्या कर्तव्यांना चुकला आहे. बुद्धकाळानंतर तर त्या वृत्तीचा अतिरेक झाला. त्यामुळे नवे विज्ञान, नवी साहसे, नव्या कलाकृती, नवा उत्साह या सर्वांचा मागमूस या देशांत राहिला नाही.

चिपळूणकर यांनी प्रथम अग्नी पेटविला. इतिहासतला अल्पस्वल्प पराक्रम मोठा करून मांडला. शिवरामपंत परांजपे, अच्युतराव कोल्हटकर, लोकमान्य

टिळक, बीर सावरकर या सर्वांनी धर्माचा हाच अर्थ सांगितला. आणि या देहाचे इतिकर्तव्य कोणते त्याचा पाठ घालून दिला. पण आपल्या दुर्दैवाने असा एक कालखंड निर्माण झाला की त्यावेळी साधुत्वाचा उमाळा अनावर झाला. पराक्रमाचा लय झाला. आदिमानवाच्या कालातील पोषाख, आहार, यंत्रे, एवढ्या वरच संतुष्ट रहावयाची शिकवण मिळाली. या जगांत टिकून राहण्यासाठी आश्रमापेक्षा सैनिकशाळा हव्यात, सत्याग्रहापेक्षा तंत्रज्ञ-शास्त्रज्ञ-सैनिक हवेत. याचा आपल्याला विसर पडला. देशाची उभारणी करण्याची संधी आपल्याला वेळोवेळी पण आपल्या देशाचे विघटन करण्याची विद्या तेव्हा शिकत होती.

या सर्वांचे कारण अन्यायाविरुद्ध मनाने बंड करण्याची मानवी शक्ती आपण खचची करीत गेलो. लोकांना कोडसे बनवत गेलो. तारुण्याची सळसळ ज्या वयात जगाला पेटवू शकते त्या तरुण वयात पाठ्य पुस्तकात आम्ही अहिंसेने स्वराज्य मिळविले असे लिहितो. अहिंसेने जर स्वराज्य मिळते तर मग सैनिक शक्तीवर राष्ट्राचे का विश्वास ठेवावा. मनोवळाने व उच्च विचारसरणीने लोकमत आपल्याला अनुकूल करता येते तर मुत्सद्देगिरी व डावपेच याचे महत्त्व राजकारणात उरलेच नसते. या देशांतली निम्मी संख्या स्त्रियांची. त्यांनीही आज शेकडो वर्षे खालच्या मानने अन्याय सहन केले, पण बंड केले नाही. या देशातील कोटवधी अस्पृश्य यांनीही असह्य हाल, अपमान, यातना सहन केल्या पण बंड केले नाही. ही बंडखोरी मृतवत् झाली आहे. ती पूर्ण मरण्याआधी जागृत केली पाहिजे. कारण धर्मश्रद्धा, विभूतिपूजा, जातीयवाद, धर्मवाद, सत्तावाद या सर्वांच्या बळावर ही शक्ती बंडाची वृत्ति-आतां नाहीशी होत चाललेली आहे.

आतां मात्र भारतरत्न इंदिरा गांधीजींनी ह्या शक्तीला जागृती देऊन, अन्यायाविरुद्ध बंड करण्याचे जे घोरण स्वीकारले आहे त्या बद्दल त्यांना शतशः धन्यवाद देणे अपरिहार्य आहे. आज पूर्वे पाकिस्तानांत झालेल्या अन्यायाविरुद्ध त्यांनी शिंग फुंकले व परदेशी राष्ट्रांना आपले विचार पटवून देण्यासाठी दौरा काढून सुद्धा परकीय राष्ट्रे त्याकडे डोळे मिटून बसली. या गोष्टीचा पंतप्रधान इंदिराजींना फार राग आला. त्या अस्वस्थ झाल्या. जगांत न्याय आहे का ? असा त्यांना क्षणभर विचार पडला. पण त्यांनी अन्यायाविरुद्ध लोकजागृती करून पाकिस्तानचे वेगुमान वर्तनास चांगलाच टोला देऊन त्यांचे कंबरडे मोडले. या जगांत न्याय आहे असे श्रीसाईबाबा सांगतात. त्याचा अनुभव भारतरत्न इंदिराजींनी आपणास आणून दिला. त्याबद्दल पुन्हा एकदा त्यांना शतशः धन्यवाद देतो.

मननीय विचार

संसारांत त्रस्त झालेल्यांना, संतांचा सहवास सुखदायक तर खराच. पण संत साधु ओळखणें फार कठीण होऊन गेले आहे. त्यामुळेंच संत वाङ्मयाची गरज पावली पावली जाणवत आहे.

× × ×

मानव देहाची थोरवी अवर्णनीय आहे. या देहातच जीवास आपले सार्थक करून घेणें शक्य असल्यामुळें बहुतांश भाग्यानें लाभलेला हा नरदेह उकिरड्याचे धन न करितां सार्थकी खर्च घालावा.

× × ×

संतांच्या अंतःकरणांत प्रेमामृताचा सांठा असतो व त्याला पान्हा फुटल्यावर तो ग्रंथ रूपानें बाहेर पडतो. संतांच्या संगतीत राहिल्यानें आपण अनुभवाने शिकून शहाणे होतो व हेच अनुभव पुढील पिढीस प्रेमाने संतांकडे नेण्यास मार्गदर्शक होतात.

× × ×

ज्या सत्तेनें हे विश्व चालतें, समावर्ते ती सत्ता संतकृपेनें, संतप्रसादानें, संतांच्या पायी दृढ विश्वास ठेवल्यामुळें पान्हुवणार आहे, व ती एकदा का पान्हुवली कीं मग साईहरी प्रेमामृत पिण्यास नव्हे, तर अमृतांत डुंबत राहण्यास, किती उशीर लागेल ?

× × ×

प्रपंचरूपी महासागराच्या सुखदुःखांच्या लाटेवर भक्तांची नामनीका हेलकावे खात असते खरी. पण भावाचे वल्हे हातीं शाबूत असल्यामुळें विषयाचे धोंडे चुकवून पैलतीरास वाट पहात असलेल्या ध्येयास ती अचुकपणें आणून सोडते.

× × ×

पायाशिवाय इमारत उभारणे शक्य नाहीं. त्याप्रमाणें भावाविना प्रपंचाची अगर परमार्थाची इमारत टिकणार नाही. प्रत्येक कर्माची भावाविना अशीच अवस्था होते. भाव गांठीस असल्यास, आवडीचे मुद्दल शिलकीस. देव काही दूर नाही.

× × ×

कापुरावर एकच अग्निकण पडला कीं पुरे. सर्व भस्मसात् होतें. तसेंच भगवंताच्या पवित्र नामाचा भक्तिभावानें उच्चार केला कीं सर्व पापांचा डोंगर विरघळून जातो. पापीपणाची आणीव होणे हीच भक्तीची पहिली पायरी व ईश्वराविषयीं मातृभाव-पितृभाव उत्पन्न होणे ही वरची पायरी आहे.

× × ×

सच्चिदानंदरूप परमात्म्याचा विचार मनांत आल्याबरोबर जी स्तब्धता (मुकेपणा), गहिवरपणा, सद्गदित स्थिति इत्यादि अवस्था प्राप्त होतात या अवस्थांना भाव म्हणतात. जसे, पुष्कळ वर्षांनी आपण आपल्या मातोश्रीस भेटल्यावर परस्पर दोघांची जी स्थिति होते तीच.

×

×

×

‘महाराज ! मला ब्रह्म (देव) काय ते कृपा करून सांगा’ असा प्रश्न बाष्कलीने बाह्यास विचारला. तेव्हा बाह्य काही बोललेना. बाष्कलीने पुन्हा तोच प्रश्न केला, तरी बाह्य गप्पच ! असे चार पांचदां झाल्यावर अखेरीस बाष्कलीस बाह्य म्हणाले की, “अरे, तुझ्या प्रश्नाचे उत्तर मी एवढा एकसारखें देत असतांही तुला ते कळत नाही, याला मी काय करू. ब्रह्मस्वरूप कोणत्याही प्रकारे सांगता येत नाही म्हणून शांत म्हणजे गप्प बसणें हेच खरे ब्रह्मलक्षण ! समजलास ? ” सारांश तोंड मिटून सांगतां येणारे, डोळें पहातनासे झाल्यावर दिसणारे आणि कळूं न लागेसे झाल्यावर कळणारे असे हे दृश्यसृष्टिविलक्षण, अनिर्वाच्य व अचित्य परब्रह्म (देव) सामान्य बुद्धीनें मनुष्यांनीं ओळखावे कसे ?

दुसऱ्याच्या डोळ्यांत धूळ फेंकून आपल्या स्वतःचा ‘माझ्या अंगात गुस्वारी साईबाबा येतात’ असा उदो उदो करून स्वतःच्या जीवनाचा विचका करून घेण्यापेक्षा संतसमागम अगर श्रीसाईची नित्य भक्तिभावाने पूजा अर्चा करून स्वतःचा फायदा करून घेणें इष्ट नव्हे काय ?

श्रीरामकृष्ण परमहंसांचीं बोधवचनें

परिसाच्या स्पर्शाने लोखंडाचे सोने होते. तें मग पाहिजे तर जमिनीखाली पुरून ठेवा, अथवा उकिरड्यावर फेंका. तें सोनेच राहील, पुन्हां तें लोखंड होणार नाही ! त्याचप्रमाणें सर्वशक्तिमान प्रभूच्या चरणरजानें ज्याचे अंतःकरण एकदा पवित्र झालें त्याची स्थिति अशीच होते. तो मग पाहिजे तर संसाराच्या गडबडीत राहो किंवा अरण्यांतल्या एकांतवासांत राहो, तो केव्हाहि अपवित्र व्हावयाचा नाही.

×

×

×

लोखंडाच्या तलवारीस परिसाचा स्पर्श झाला, कीं ती सोन्याची होते. पूर्वी प्रमाणें तिचा जरी आकार असतो तरी ती नंतर लोखंडाच्या तलवारी प्रमाणें इजा करण्यास असमर्थ होते. त्याप्रमाणें ईश्वरचरणाच्या रजःस्पर्शाचा लाभ ज्याला झाला आहे त्याच्या बाह्य आकारांत काहीं बदल झाला नाही तरी त्याच्या हातून कोणाचे वाईट होत नाही.

×

×

×

समुद्राच्या तळाशी असलेला लोहचुंबकाचा खडक वरून चाललेल्या जहाजाला आपल्याकडे ओढतो, त्याचे सर्व लोखंडी खिळे उपटून काढतो, व सर्व फळ्या निर-
निराळ्या करून सोडतो व शेवटी ते जहाज समुद्रांत बुडवितो. त्याप्रमाणे जीवात्म्याला परमात्मज्ञानाची-विश्वात्मव्याची-ओढ लागली म्हणजे ते मनुष्याचे व्यक्तिमत्व व स्वार्थ यांना एका क्षणांत नाहीसे करून सोडते व त्याला परमेश्वराच्या अगाध प्रेमसागरांत बुडवून टाकते.

× × ×

दूध पाण्यांत टाकले असता ते लागलेच त्याशी मिसळते. पण तेच दुधाचे लोणी करून पाण्यांत टाकले असता ते त्याच्याशी न मिसळतां वर तरंगते. तसें एखाद्या जीवात्म्याला ब्राह्मी स्थिति लाभली, म्हणजे तो जरी अनेक बद्ध जीवांच्या संगतीत नेहमी राहिला, तरी त्याला त्यांच्या वाईट संस्कारांचा संसर्ग बाधत नाही.

× × ×

नवोढा तरुणी मूल झाले नाही ती पर्यंत गृहकृत्यांत निमग्न असते. पण मूल होतां क्षणीच ती गृहकृत्याकडे दुर्लक्ष करू लागते. तिला त्यांत मग गोडी वाटत नाही. सर्व दिवसभर ती आपल्या लाडक्यास गोंजारून लडिवाळपणे त्याचे मुके घेत असते. त्याप्रमाणे मनुष्य अज्ञानदर्शेत असेपर्यंत अनेक कार्यांत मग्न असतो. परंतु एकदा का त्याच्या अंतःकरणांत परमेश्वराची ओळख पटली म्हणजे त्याला त्या कार्यांत गोडी वाटेनाशी होते. उलट ईश्वराची सेवा करण्यांत आणि ईश्वराच्या इच्छेनुसार वागण्यांत त्याला सुख वाटू लागते. दुसऱ्या कोणत्याहि व्यवसायापासून त्याला आनंद होत नाही ; आणि ईश्वरदर्शन-सुखापासून च्युत होणे त्याला आवडत नाही.

× × ×

एका आईला पुष्कळ मुले असतात. एकाला पोवळे, दुसऱ्याला बाहुली, तिसऱ्याला कांहीं गोड खाऊ, या प्रमाणे प्रत्येकाला ती आई कांहीं तरी देते. तेव्हां त्यांना आपल्या आईचा विसर पडतो व ती आपल्या खेळण्यांत गुंग होऊन जातात. आईही आपल्या गृहकृत्यांकडे लागते. पण त्यांपैकीं एखादे मूल जेव्हां आपले खेळणे टाकून देते व 'आई, आई,' म्हणून रडू लागते तेव्हां ती आई धांवत धांवत येऊन त्या मुलाला कडेवर घेऊन कुरवाळते. त्याचप्रमाणे हे मानवा, जगाच्या पोकळ डोळांत व अभिमानांत गुंग होऊन तूं आपल्या आदिमातेला विसरला आहेस. डोल आणि अभिमान टाकून घेऊन तूं या जगन्मातेकडे रडत जाशील तर ती एकदम येऊन तुला आपल्या हातीं घेऊन कुरवाळील.

पुरीचे पूज्य श्रीशंकराचार्यः—

कालच्या महाराष्ट्र टाईम्स मध्ये संपादकीयामध्ये श्रीशंकराचार्य यांचे बद्दल जो मजकूर आला आहे त्याबद्दल चार शब्द लिहावेसे वाटतात. श्रीशंकराचार्य यांचीं मते कालाला अनुसरून नाहीत हे जरी खरे असले तरी ज्या पिढीमध्ये त्यांचा विद्याभ्यास झाला व जे त्यांनी ज्ञान मिळविले, त्याचाहि पगडा त्यांच्या मनावर झालेला आहे. असे असले तरी त्यांचे समाजातील स्थानच त्यांच्या सुधारक विचारांना वाव देत नाही. संस्कृत विद्येचा सखोल अभ्यास, वेद व उपनिषदे यांचा सतत विचार व त्याहि पेशां धार्मिक ग्रंथांचे सतत वाचन असल्याने, समाजाच्या उद्धाराचे व नैतिक मार्गदर्शनाचे काम हेच त्यांचे काम असल्याने तशाच कामांत ते समाजाला मार्गदर्शन करीत रहाणे हेच योग्य होय. पण परवां त्यांनी राजकारणावर जे वक्तव्य केले हे समाजाला रुचले नाही. एखाद्या विद्वानाने आपल्याच विद्येच्या चाकोरीतून सतत जावे, बाहेरचे ज्ञान अवगत असून त्याबद्दल कांहीहि बोलू नये असा त्यांच्यावर दंडका का घालावा ? जगातील सर्वसामान्य सुशिक्षित माणसे आपापल्या विद्येच्या बाहेरील विषयावर ते बोलू शकत नाहीत का ? आपल्या बुद्धीला पटतील असे विचार लोकांपुढे ठेवण्यास एखाद्या विद्वानाला काय हरकत आहे. ? त्यांनी फार तर समाजाला या नवीन विचारांबाबत धडे देऊ नयेत. पण विचार त्यांच्या पुढे ठेवण्यास कांही हरकत असू नये असे आम्हांला वाटते. अशा तऱ्हेचे विचार समाजाला पटत नाहीत म्हणून त्यांनी मांडताच कामा नयेत असे का ? समाजांत त्यांच्याहि विचारांशी समरस होणारी माणसे असतीलच. तेव्हा गाढ विद्वानाला आपले विचार त्यांच्या स्थान परंपरेला जरी धरून असले व नवी विचारांशी ते जुळणारे नसले तरी ते समाजापुढे मांडण्यास प्रत्यवाय असू नये असे आम्हांस वाटते.

श्रद्धांजली

कै. वि. र. रानडे तथा तात्यासाहेब रानडे यांच्या मृत्यूच्या योगे श्रीसाई-लीला मासिकाची फार हानी झाली. ते या मासिकाचे सर्व काम गेली १२-१४ महिने पहात होते. त्यांनी सचिवालयामध्ये अनेक अधिकाराच्या जागी कामे करून नुकतेच ४-५ वर्षांपूर्वी ते सेवानिवृत्त झाले होते. ते नोकरीत असतांना त्यांचा लौकिक व प्रतिष्ठा फार नांवाजलेली होती. त्यांच्या कामामध्ये त्यांच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी कधीहि ढवळाढवळ केली नाही. इतके ते स्वतःचे काम काटेकोरपणाने पार पाडीत असत. त्यांनी पुढे मांडलेली एकहि योजना वरिष्ठ अधिकाऱ्याने उचलून धरली नाही असे झाले नाही. प्रत्येक कामांत स्वतः जातीने लक्ष घालून ते पार पाडणे हा त्यांचा विशेष होता. स्वभावाने अत्यंत मनमिळावू, निरभिलाषी, प्रसिद्धिपराङ्मुख, असल्याने लोकांचे ते फार प्रिय होते. हाता-खालील कर्मचाऱ्यांना त्यांनी कधीहि दूर न ठेवता त्यांच्याशी मनमोकळेपणाने वागत असत. मराठी, इंग्रजी, गणित या विषयांमध्ये ते निष्णात होते. या भाषांवर त्यांचे प्रभुत्व होते. हिंदीहि त्यांना चांगल्या प्रकारे अवगत होती. गणिताचे ते एम्. ए. होते. त्यांनी गणितावर एक उत्तम प्रकारचे पुस्तक प्रसिद्ध केले आहे. श्रीसाईलीला मासिकाचे अलिकडील अंक पहाल तर सर्वांगांनी चांगले कसे निघतील यासाठी त्यांची धरपड चालू होती. 'ज्ञानेश्वरी' हा त्यांचा मोठा आवडीचा ग्रंथ होता. त्याची पारायणे त्यांनी अनेक वेळा केली. आजारात सुद्धा श्रीसाईलीले बद्दल सारखा विचार चालू असे. संसार त्यांचा सर्वतोपरी झालेला नसून एक मुलगा उच्च शिक्षणासाठी अमेरिकेस गेला आहे. मुलींची लग्ने होऊन त्या आपापल्या घरी सुखाने नांदत आहेत. त्याचे मागे त्यांच्या वृद्ध पत्नी, दोन अविवाहित मुलगे, दोन विवाहित मुली असा परिवार आहे. संसारात सुखाचे दिवस येण्याच्या आंतच त्यांना मृत्यूने ओढून नेले. त्यामुळे आम्हा सर्वांना फार फार दुःख होत आहे. खरोखर श्रीसाईलीला त्यांना पारखी झाली. आम्ही साईलीला मासिकाचे काम करणारे मुंबई शाखेतील सर्व लहान थोर नोकर-वर्ग, तसेच शिर्डी येथील नोकरवर्ग त्यांच्या कुटुंबीयांच्या दुःखात सहभागी आहोत. परमेश्वर त्यांच्या आत्म्यास सद्गती देऊन चिरंशान्ति देवी.

‘रंगतो दंगतो’

(चाल : केशवा माधवा....)

रंगतो दंगतो साईनाथा, तुझ्या मंदिरी ॥ ध्रु० ॥

कुणीं म्हणावे वेडा मजला

मी विनवीतो साई तुजला

येतांजातां तुज आळवितो, पूजितो अंतरी ॥ १ ॥

सुखी असे मी मम संसारीं

तुजसी माझी चिंता सारी

सोडुनि तुजला दुज्या राउळी, जाऊं कां मी तरी ॥ २ ॥

मला हवे ते तूं मज देशी

जिथें मी जातो तूं मज नेशी

दास मधुकर शब्द फुलांची, सालिका ही करी ॥ ३ ॥

—मधुकर ठाकूर

‘वंदितो साई तुला मी’

(चाल :- प्रार्थना देवा तुला ही)

वंदितो साई तुला मी रक्षी तूं या भारता

नांदले या भूतलावर, देव आणि देवता ॥ ध्रु० ॥

या भूमीवर निर्मिलासे ग्रंथ तो महाभारत

कृष्णमुखीच्या गीतेचे, करिती जन हे स्वागत

साईनाथा सर्व लोकां, तूंच देवा तारिता ॥ १ ॥

साधु-संतांच्या कृपेने, झाली पावन ही भूमी

शत्रू येतां देवतानो, दूर कां राहतां तुम्हीं

संकटीं जर आड येता वाचवाया धावतां ॥ २ ॥

हिंदू-मुस्लिम ते पुजारी साईनाथा जरि तुझे

वैर कां भक्तांत व्हावे, हे कसे तुजला रुचे

तो “मधुकर” विनवितो, काव्य तुझे लिहितां ॥ ३ ॥

—मधुकर ठाकूर

“ सुख लाभते त्रैलोक्याचे ”

सोहळा भव्य मंदिरी “शिवरात्रीचा”
देवाधिदेव श्रीशंकर पार्वतीचा

भोळाभाव सांनिध्यांत गणराय
सर्वारंभी पूजनीय मनोमय

भक्तीभावे पूजनात रंगले लोक
विसरून सारे जीवन, रमले भाविक

धनी त्रैलोक्याचा शिरी गंगावाहे
उत्स्फूर्त भोळा भाव नयनीं दिसे

दैदीप्यमान चंद्रकोर जटी शोभायमान
जगन्माता अर्धांगी, चित्ती वसे आनंदून

ललकान्या जयघोषाच्या मंदिरी डुमडुमतात
शंभो ऽ हर शंभो ऽ हर, नामलहरी फुलतात

शांती समाधानात, फुलले जीवन भक्तांचे
सुखपृथ्वीवरी लाभते त्रैलोक्याचे

—स. कृ. काळे (चित्रकार)

“ किनारी नेशील रे ”

हे माझे मनोगत, मी सांगतो तुला रे
धनी तूच एक, पोटी ठेवशील रे

जन्मा येऊन आयुष्याच्या कालात काय केले रे
लहानापासून मोठ्यापर्यंत वाढलो रे

अघटित कोडे, न उमगता कसे सोडवू रे
अज्ञानाच्या अंधकारात भीति भरे रे

कोण सदा सर्वकाळ, वाट दाखविल रे
सदसद् विचारास चालना हवी रे

घडी घडी पापाचे होतात डोलारे
मजल्यावरी मजले, जन्मात रचितो रे

सुखदुःखाच्या जाळ्यात तळमळतो रे
सुकाणू सर्वस्वाचे, तुझ्याच हाती रे

तूच एक वाटाड्या आणि डोलकाठी रे
उफाळलेल्या संसारात, किनारी नेशील रे

स. कृ. काळे (चित्रकार)

॥ ॐ तत् सत् ॥

गीतेचें सारभूत मार्गदर्शन

लेखांक १३ वा

(डॉ. रा. य. परांजपे, रत्नागिरी)

सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।

अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ अ. १८ श्लो. ६६

भगवंतांनी वरील श्लोकांत आपल्याला शरण येण्यास सांगितले आहे. परंतु शरणागतीचाचून परमार्थाला दुसरा कांहीं आधार मिळतो काय हें आपण मागील दोन प्रकरणांत पहात आलो आहो. त्यांत सर्व श्रेष्ठ म्हणून वेदांनी गीरविलेल्या यज्ञ, दान आणि तप या साधनांचा विचार गीतेच्या आधारे पहात आहो. या साधनांना कांहीं मोल असेल तरच साधकाला मोल चढेल. पण भगवंताकडे या साधनांचे मोल काय होतें? भगवान म्हणतातः—

यज्ञ दानादि किरीटी । कां तप हन जे हुटहुटी ॥

ते तूणा एकासाठी । न सरे येथ ॥

त्याला भी किती किंमत देतो? माहित आहे? एका गवताच्या तुटक्या काडीइतकीहि नाही! आपण गवताच्या काडीला किंमत देत नाही ना? पण आपण फुकटची एकादी गवताची काडी मिळाली तर वेळ तरी हो! निदान दांत कोरायला तरी उपयोग! दुसऱ्याची फुकटची काडी म्हणून तिलाहि किंमत देणारे महाभाग आहेत. अतिलोभी मनुष्य 'मानी तूणाचिये जोडी कृतकृत्यता' असें आढळेल. पण भगवंत, एवढ्या मोठ्या गोष्टींनाही इतकें क्षुद्र लेखतो की त्याची किंमत शून्य. नव्हे नव्हे, शून्य किंमतीला मिळत असली तरी तो घेणार नाही. बरें साधकाची कांही योग्यता तरी वाढते का? तर नाही. अर्थात् अहंकारी जगांत त्याला किंमत आहे पण भगवंताला अहंकाराचें वावडें आहे आणि साधनानें तर साधनाभिमानच वाढतो. पहा, मी एवढा याज्ञिक झालो. मी एवढा वाता झालो, तपसी झालो. मला ऋद्धि, सिद्धि, वश आहेत. इत्यादि प्रकारे अहंकारच वाढतो. भगवंताला हा अहंकार कां आवडत नाही बरें? जीवां हा खोटाच अहंकार धारण केलेला असतो. ज्या भगवंताच्या सत्तेमुळेच तो सर्व करूं शकतो त्यालाच विसरतो आणि 'मी कर्ता' असें मानतो. जीवाच्या सामर्थ्याला मर्यादा आहे. मर्यादित सामर्थ्यानें अमर्याद सामर्थ्याचा परमेश्वर हा जीव कसा होणार? पण आपण परमार्थाकडे वळतो तेव्हां हीच साधनें आपणाला मोठी वाटतात. अशा साधकांना आपण फार मोठे समजतो. अमक्यानें इतकीं वर्षे मौन पाळले. अमूक गृहस्थ रोज ४-४ तास ध्यानस्थ बसतो. अमका

गृहस्थ त्यागी आहे. अमके साधूंचे असे चमत्कार आहेत, वगैरे. वस्तुतः यांत खऱ्या परमार्थाचे लक्षण कांहींच नाही परंतु आपल्याला ज्या गोष्टींविषयी आकर्षण वाटते त्या गोष्टी आपल्यापेक्षा अधिक करणारा आपल्या आदराचा सहजच विषय होतो. या प्रमाणे साधनांचा खटाटोप करून आपली त्यांत प्रगती होतांना दिसली तरी काय ?

अगा सहस्रकिरणांचिये दिठी । पुढां चंद्रहि लोपे किरीटी ।

तेथ खद्योत कां हुटहुटी । आपुलेनि तेजें ॥

रात्रीच्या वेळीं सर्व नक्षत्रांचा प्रकाश पुणून टाकणारा चंद्र. परंतु सूर्याच्या प्रकाशांत तो आकाशांत आहे कां नाही असें हाने. या सूर्यापुढे, काळोखाच्या आश्रयाने चमकणाऱ्या काजव्याने आपली हुटहुट करावी काय ? त्या प्रकाशाची दखल सूर्य घेईल काय ? त्या प्रमाणे ज्या शंकराच्या मोठ्या तपाची जेथे दाद लागत नाही तेथे या जीवाच्या मर्यादित साधनांची काय किंमत ? म्हणून सर्व साधनांचा खटाटोप सोडून भगवान श्रीहरीला शरण जाणे हाच सगुण भक्तीचा खरा बोध आहे. सर्वत्र शिगुरलेल्या प्रेमाचा, श्रद्धेचा हाच एक विषय व्हावा म्हणजेच सर्व भावाने भगवंताचे भजन घडावे. सगुण भक्तीच्या दृष्टीने हा विचार झाला. आतां निर्गुण ज्ञानाचा साक्षात्कार करून घेणाऱ्या ज्ञान्यांचा विचार करून तेथेहि भक्तीविना ते कसे उणे ठरते ते पहावयाचे आहे.

आत्मसाक्षात्कार करून घेण्यासाठी कोणी सोडून साधना करतो, कोणी आत्म-नात्म विचारपूर्वक ब्रह्मचिंतन करतो, तर कोणी अष्टांगयोगाची कांस धरतो; परंतु यांतील प्रत्येक साधनांतून अहंकारच वाढतो. मी ब्रह्म आहे याचा साक्षात्कार व्हावा म्हणून 'अहं ब्रह्मास्मि' चिंतन सुरू आले. एका अहंकाराचा लोप करतांना दुसऱ्या रूपाने तो उठतो. 'देहांहं' हा जसा भ्रम तसाच 'अहंब्रह्म' हाही भ्रमच. या ब्रह्मचिंतनाबद्दल भक्तोत्तम तुकोधाराय काय म्हणतात ?—

तुका म्हणे अहं ब्रह्म । आड घेवों नेदी भ्रम ॥

भक्तीचे वर्म कळत नाही तोवर 'अहंब्रह्म' हा भ्रमच आहे हे लक्षांत येत नाही, तुकोबांना 'अहंब्रह्म' म्हणणाऱ्यांचा किंवा मानणारांचा केवढा तिटकारा आहे पहा—

अहं म्हणे ब्रह्म । नेणें भक्तीचें तें वर्म ।

तुका म्हणे क्षण । नको तयाचें दर्शन ॥

ब्रह्म हे एकच आहे, त्याला मी ब्रह्म असें वाटायचे कारण नाही. त्या शिवाकाणीं मी ब्रह्म आहे ही वृत्ति, अभ्यास अथवा स्वानुभवाचे स्फुरण ही स्वदेतरूपच आहेत. त्यामुळे असे मानणे हे अहंकाराचेच स्वरूप ठरते. मोक्षसुखासाठीं जे रंक होतात त्यांना 'सोडून' भाव धरणे हेच साधन करावे लागते आणि

हेंच साधन भक्तिप्रेमाच्या नेमकें आड येतें. अर्जुनाला भक्तिप्रेमाची गोडी लागली होती आणि भगवंतालाहि हें गोड प्रेमच प्रिय होते. हा अर्जुन जर सोऱ्हांभाव धरूं लागला तर माझा भक्त मला दुरावेल असें भगवंताना वाटले. म्हणून ब्रह्म-ज्ञान सांगतांना तें साक्षात् त्याला म्हणून न सांगतां 'योग्याचें वर्णन' या स्वरूपांत तें सांगितलें आहे. यावर देवाच्या मनांत कोणते विचार होते ते ज्ञानोबांनी मोठ्या कौशल्यानें व्यक्त केले आहेत. पहा—

जया सोऱ्हांभाव अटकु । मोक्षसुखालागोनि रंकु ।

तयाचिधे दिठीचा झणे कलंकु । लागेल तुझिया प्रेमा ॥

मोक्षसुखासाठीं जे रंक झाले आहेत त्यांची कलंकित दृष्टि कदाचित् अर्जुनावर पडेल. ही दृष्टी कोणती ? तर सोऱ्हांभावाची ! कलंकित कां ? तर भक्तीला सोऱ्हांभाव हा अटक म्हणजे अडथळा आहे म्हणून. मीच ब्रह्म, मीच परमेश्वर असें म्हणणारा परमेश्वराची खरी भक्ति करूच शकत नाहीं. फक्त देखावा करू शकतो. देखाव्याची भक्ति ही त्याची स्वतःचीच भक्ति करणें असते. या मुढील २३ ओव्यांत भगवंताला अर्जुन या भक्ताबद्दल केवढें विलक्षण प्रेम होते याचें बहारीचें वर्णन आहे. विषय फार वाढेल म्हणून येथें अवतरण घेत नाहीं. तें मुळांतून अवश्य वाचावें.

भक्तीला अहंकार कसा आड येतो आणि त्यामुळेच तो भगवंताला आवडत नाहीं हें नारदांनीं भक्तिसूत्रांत लिहिलें आहे.

अहंकारद्वेषित्वात् दैन्यप्रियत्वाच्च ॥

नारद म्हणतात देवाला दैन्य प्रिय आहे. अहंकार नाहीं. पण दैन्य म्हणजे काय ? आपल्या अहंकाराचें कांहीं चालत नाहीं म्हणून दीनपणा पत्करणें असा अर्थ नव्हे. दीनपणा म्हणजे दौर्बल्याचें लक्षण असा येथें अर्थ नाहीं, तर भगवंताचा मोठेपणा जाणून तेथें भक्तिप्रेमानें नम्र होणें असा अर्थ आहे.

झालो बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥

असे तुकोबा म्हणतात. शरणागतीमुळे संत हे विलक्षण बळवंत होतात. पण त्यामुळे अहंता वाढत नाहीं. तर नारद म्हणतात ते दैन्यच वाढते. ताढा येत नाहीं. या दैन्यामध्ये दुर्बलपणाची भावनाहि शिवत नाहीं. हें दैन्य मोठ्या भाग्याचें लक्षण आहे. अहंकारी मनुष्याच्या वाटचाला हें भाग्य कुठचें ? या अहंकारी व्यक्तींत कोण कोण येतात तें पहा तरी. यांत अज्ञानी आणि ज्ञानी या दोहोंचाहि समावेश होतो. अज्ञान्याच्या अहंकाराबद्दल विशेष काय सांगते ! आपण ज्ञान्यांच्याबद्दल ज्ञानी भक्तांचे काय मत आहे तेंच पाहूं या. तुकोबा म्हणतात—

भक्ति प्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥ १ ॥

आत्मनिष्ठ जरी झाले जीवन्मुक्त । तरी भक्तिसुख दुर्लभ त्यां ॥ २ ॥

तुका म्हणे कृपा करील नारायण । तरीच हें वर्म पडे ठायीं ॥ ३ ॥

भक्तिप्रेमाचे सुख काय आहे ते भक्तांनाच ठाऊक. अभक्तांना त्याचें काय होय ! तुकोवांना आत्मनिष्ठा, जीवन्मुक्ती याचे चांगले अनुभव आहेत. तरीहि ते भक्त असल्यामुळे दोहोंतील फरक ते अधिकार वाणीनें सांगू शकतात. आत्मनिष्ठ वा जीवन्मुक्त झाले तरी त्यांना या सुखाची जात कळणार नाही. त्यांना जर भक्तिसुख पाहिजे असेल तर त्यांनीं नारायणाची कृपा संपादन करावी. कृपा केव्हां होईल ? 'सर्वधर्मान् परित्यज्य' होऊन भगवंताशीं शरणागती होईल तेव्हां. भक्ति ही इतकी स्पष्ट उघड कळण येणारी गोष्ट आहे कीं उत्तम भक्ताबद्दल कोणाला कसलीहि शंका राहात नाही. तुकोवा, ज्ञानोवा, नामदेव इत्यादि संतांच्या भक्तीबद्दल कोणाला काधीं शंका येत काय ? पण मुक्त म्हटल्या म्हणजे त्याच्या बद्दल शंका वा विकल्प उत्पन्न होतो.

मुक्तीचेनि योगें वामदेव शुक । त्यांचाही विकल्प सन्निताति लोक ॥

'शुको मुक्तो वामदेवो वा' असें म्हटलें आहे. तरीहि हे खरोखरच मुक्त होते का ? अशी शंका जनमानसांत येतेच.

भागवतांत अहंकार आणि निरहंकाराची अंतिम सीमा सांगितली आहे.

सर्वभूतेषु यः पश्येत्भगवद्भूतमात्मनः ।

भूतानि भगवत्प्रात्मन्येष भगवतोत्तमः ॥

या श्लोकावर एकनाथ महाराज यांनीं केलेलें विवेचन पाहिले म्हणजे या श्लोकाचा स्पष्टार्थ व्यक्त होईल. प्रथम जे भगवत् नाहीत परंतु ज्यांना आपण ज्ञानी म्हणून समजतो असे 'विश्वचि माझे घर' मानणारे, नव्हे नव्हे अनुभवणारे ज्ञानी हे कसे अहंकारी ठरतात ते एका ओवीत नाथांनीं वर्णिले आहे.

सर्वाभूतीं मी भगवंत । सर्व भूतें मज आंत ॥

भूतें भूतात्मा मीचि समस्त । मीच मी येथ परमात्मा ॥

मीच परमात्मा, मीच भूतें आणि भूतांचा आत्माहि मीच असें अनुभवणें हे मोठेच व्यापक ज्ञान दिसते. संपूर्ण अद्वैत ज्ञानाचा हा प्रत्यय आहे. हें वर्णन वाचल्यावर या स्थितीबद्दल मनुष्य लाळ घोटूं न लागेल तरच नवल. सर्व विचार-वंत येथेंच घुटमळतात. तोंड फाटे तों या स्थितीचें वर्णन केलें जातें. यापुढें आणखी एकादी महान अवस्था असेल असें सहसा कोणाच्या ध्यानींहि येत नाही. परंतु खरी भक्ती ती यापुढेच आहे. भक्तांना या अद्वैत स्थितीचें महत्त्व वाटत नाही. ते ही स्थिती ओलांडून पुढें गेले आहेत.

एकनाथ या स्थितीला पूर्णत्वाचा अभिमान म्हणतात. या ज्ञानाच्या स्थितीतून जी भक्ती उत्पन्न होते ती सगुण आणि निर्गुण अशी उभयविध असते. अर्थात् ही भक्ती अनुक्रमाने आपोआप प्राप्त होत नाही. संतांची किंवा भगवंताची कृपा झाली तरच ही ज्ञानोत्तर भक्ति प्राप्त होत असते. निर्गुण सायुज्यमुक्ति ही भगवंताच्या कृपेची द्योतक नाही. तुकोबा या बाबतीत देवाला ठकडा म्हणतात.

‘सायुज्यता मुक्ति आपुली देऊनी । ज्ञानी ते निर्गुणी वुडवीले ॥

आतां ज्ञानी भक्त काय म्हणतो पहा:—

सर्वांमूर्तीं भगवंत । भूतें भगवंतीं वर्तत ।

भूतें भूतात्मा तोचि समस्त । मी मी म्हणणें तेथ मीपणा न ये ॥

सर्व भगवंत आहे म्हणून माझ्याहि रूपाने भगवंत आहे. माझ्या ठिकाणीं सोऽहंभाव तोच प्रकट करतो. सर्व भूतमात्रांत तोच असून सर्व भूतें त्याच्यांत आहेत. भूतें व भूतात्मा तोच असल्याने मी निराळा कोठें राहीन ? म्हणून माझें मी म्हणणें हें त्याचेच असल्याने मला माझ्या मीपणाची भीति काय ? पहा, या बोधामुळे अहंकारच निरहंकार होतो आणि यामुळे भवताला कोणताही अहंकार बाधत नाही. अहंकारचे निरसन हें सर्वांतून श्रेष्ठ अशी भगवंताची सत्ता मानल्या शिवाय होत नाही. यालाच ज्ञरणागति म्हणतात. मी ब्रह्म ही स्फूर्ति होतांच या स्फूर्तीला जो आधार आहे त्याचे स्मरण होणें हीच ती भक्ति होय. लगेच मी भगवंत जाऊन मी भगवंताचा हे भाव उत्पन्न होतात. जो मी आत्मा म्हणत होता तोच मी भगवंताचा म्हणू लागला. म्हणजेच माझ्या रूपाने भगवंत आहे म्हणू लागला.

आद्य शंकराचार्य हे महान ज्ञानी होते. अद्वैत सिद्धांताचे त्यांनीं प्रतिपादन केलें. जीव-परमात्माचें ऐक्य प्रतिपादन केले. परंतु त्यांच्या ठिकाणीं शुद्ध ज्ञान किंवा भक्ति कशी वसत होती हे त्यांच्या षट्पदी या स्तोत्रांतून स्पष्टपणें दिसून येत आहे. ते म्हणतात.

सत्यपि भेदापमने नाथ तवाहं न ममकीनस्त्वम् ।

समुद्रो हि तरंगः क्वचन समुद्रो न तारङ्गः ॥

अद्वैत ज्ञानाच्या योगाने ‘तू’ आणि ‘मी’ असा भेदभाव जरी नाहीसा झाला आहे तरी हे दीनदयाळा परमेश्वरा, मी तुझा आहे असेंच मी म्हणेन. तूं माझा आहेस असें मला म्हणतां येणार नाही. कारण समुद्र आणि तरंग तत्त्वतः एक (जलमय) असले तरी ‘समुद्राचा तरंग’ असेंच लोक म्हणत असतात. तरंगाचा समुद्र असें कोणी म्हणत नाहीत.

बरील विवेचनावरून असें समजण्याचें कारण नाहीं कीं आम्हाला आचार्यां-सारखी भक्ति कशी जमणार ? ते ज्ञानी होते. आम्हाला तें ज्ञानही कठीण आणि भक्तीहि कठीणच वाटते. परंतु भक्तिशास्त्र हें आपणाला अशा प्रकारें मुळींच निराश करणारें नाहीं. सर्वच जीवांना-मग ते ज्ञानी असोत वा अज्ञानी असोत, सदाचरणी असोत वा दुराचरणी असोत-सर्वाकरितां भक्तीचा राजमार्ग सारखाच खुला आहे.

भक्तीचें रहस्य अधिकाधिक स्पष्ट होण्याकरितां अभक्तांचे स्वरूप स्पष्ट समजणे अगत्याचे असते. हाच विषय आपण विस्तारपूर्वक पहात आहोत. पुढील लेखांत भक्तीची स्पष्टता येण्याकरिता थोडी विषयाची पुनरुक्ति करूनहि लिहावें लागलें तरी तें हिताचे होईल. या विषयावर अनेक संतवचनांची अवतरणे देतां येतील, परंतु त्यांतील आवश्यक तेवढी देऊन पुढील लेखांत विशेष विचार होईल.

प्रास्ताविक

भारत - पाक - युद्ध

डिसेंबर ४ ते १६ डिसेंबर १९७१

भारत-पाक-संग्राम अवघा १२ दिवस चालला. पण तेवढ्यात भारताने पाकिस्तानला संपूर्ण नामोहरम केले. आणि बांगला देशाच्या स्वातंत्र्याला म्हणजे पाकिस्तानच्या मगर-मिठीतून बांगला देश सोडवून घेऊन तो स्वतंत्र करण्याला भरघोस लष्करी मदत केली. हुकूमशाहीचा वरवटा २४ वर्षे पूर्वबंगालवर पाकिस्तानच्या लष्करी सरकारने अयूब-याह्यांनी फिरविला. लोकांचा आवाज कधीच उमटू दिला नाही. जुलूम शिगेला पोहोचला आणि बांगला देश पारतंत्र्य झुगारण्यास धडपडू लागला. अशा वेळीं धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी, लोकशाहीला निर्माण करण्याचे काम भारताने केले आहे. आणि याचे सर्व श्रेय भारतरत्न इंदिरा गांधींनाच आहे. त्यांनी करारीपणा, लोकशाहीवर निष्ठा, स्वच्छ विचारसरणी आणि प्रखर बुद्धिमत्ता या जोरावर शक्ति, मुक्ति व बुद्धि एकत्र करून मदत केली. भारतीय नौदल, भूदल आणि वायुदल यांनी हा अभूतपूर्व पराक्रम करून यश मिळवून दिले. असा आनंदाचा क्षण गेल्या कित्येक शतकांत आला नसेल. असा सुयोग्य पोवाडे-वृद्ध करावा असे वाटले आणि हा पोवाडा स्फुरला.

भारतरत्न इंदिरा गांधी आणि बांगला देश

(लेखक :-शाहीर पां. द. खाडिलकर)

रचना:- ८-१-७२

(चौक १ ला)

नसे इंदिरा असे भवानी महिषासुरमर्दिनी ।
जुलमी राक्षस सपाट करुनी आली रणरागिणी ॥ जी ॥

नसे इंदिरा असेच चपला अपूर्व तेजस्विनी ।
भारतभूची शान राखिली दुश्मन विध्वंसुनी ॥ जी ॥

जणु वीरथी या रूपाने भूवर अवतरली ।
शक्ती युक्ती बुद्धिबळाने लढाई सर केली ॥ जी ॥

नसे इंदिरा असे जयश्री चपला सौदामिनी ।
शौर्यशालिनी असे मानिनी मदांधबलहारिणी ॥ जी ॥

भारतभूमिची सुविद्य कन्या जवाहर नंदिनी ।
प्रणाम तुजला असंख्य अमुचे प्रणाम रिपुहारिणी ॥ जी ॥

नसे इंदिरा असे प्रतिष्ठा भारतराष्ट्राची ।
चुटकीसरशी शोष उडविली मोठ्या राष्ट्रांची ॥ जी ॥

नसे इंदिरा वीरथी ही भारतभूमीची ।
सारे जग हे विपुनी गेले ज्वाळा तेजाची ॥ जी ॥

(सौक २ रा)

पाकिस्तानची जुलमी सत्ता चिरडी बांगला देशाला ।
 पैसा अडका लुटून नेला पश्चिम पाकिस्तानाला ॥ जी ॥

बांगला देश हा पाकिस्तानचा पुर्वेकडचा भाग पहा ।
 पण आपल्या प्रजेची पिळणूक करती मदांध पाकिस्तानी अहा ॥ जी ॥

बांगला देशचे लोक भडकले स्वतंत्र बांगला देश करा ।
 विचार त्यांचा पक्का झाला शेख मुजीबुर वीर खरा ॥ जी ॥

“पाकिस्तानची सत्ता हुगारून देऊं आज या वेळेला ।
 स्वतंत्र बांगला देश झाला” मुजीब बोले सर्वांला ॥ जी ॥

“सोनार बांगला जय जय बांगला स्वतंत्र बांगला हा कर या ।
 जीवाची कुरवंडी करुनी” मुजीब बोले सर्वांला ॥ जी ॥

वीरगर्जना ऐकुन याह्या पिसाट राक्षस खळवळला ।
 चिरडुन टाकू देश बांगला विचार मनिं त्याने केला ॥ जी ॥

डोके भडकले याह्याखानचे लष्कर बांगला देशाला ।
 हजारोंना त्याने ठार केले तुरंग मुजीबुर वीराला ॥ जी ॥

चाल

गावोगांवी चालला संहार हजारोंनी केले हो ठार ।
 बांगला देश झाला बेजार मरणाची पाळी घरोघर ॥

चाल

लहान मुले ही मरुन पडली असंख्य जनता मरुनी गेली ।
 लाखो जीवांची हत्या केली रोज रक्ताची नदी बाहली ॥

घरदार सोडुनी आले हज्जारो लोक भारतात ।
 ९० लाख बंगाली आले भारतात निवारा घेत ॥

भारताने फार प्रेमाने त्यांना ठेवले आपल्या देशात ।
 तेव्हा त्यांना धीर देण्याला इंदिरा आली सामोरा ॥ जी ॥

गरिबांना मदत देण्याचा इंदिरेन निश्चय केला ॥ जी ॥

(चौक ३ रा)

डिसेंबरच्या ३ च्या तारखेला पाकिस्तानां विमानांनी हल्ला केला ।
 अन् डिसेंबरच्या ४ च्या तारखेला १९७१ सालाला ॥
 पाकिस्तानां युद्धाचा पुकारा केला आणि विमानांनी हल्ला चढविला ।
 पठाणकोट, अमृतसर, आग्रा या विमानतळावरती मारा सुरू केला ॥
 तंवा भारतान गर्जना केली आणि चौफेर झडपा घालण्याचा मनसुबा केला ।
 शत्रूवर हल्ला चढविला नौदल गेले कराचीला ॥
 अन् बोर्दीचा तांडा बुडविला विमानांनी विमानतळावर हल्ला चढविला ।
 रणगाडे देती श्रुंजेला जवानांच्या शौर्याचा झाला मोठा बोलबाला ॥

चाल

गरुड शेपा घालू लागले गॅडे टक्कर देऊं लागले ।
 तोफा गोळे ओतू लागले जवान धडाधड पुढे चालले ॥
 गोळे लागुन असंख्य मेले जवान होते धुंभ झाले ।
 रणचंडीचा जाळ पेटला नौदल सागर धुंडू लागले ॥
 तिकडे बांगला देशांत भारती फौज शिरली त्या वेळा ।
 अन् मुक्तिवाहिनी घेऊन ही सेना चालली धडाक्यानं युद्ध करण्याला ॥
 जेसूर, कोमिल्ला, नारायणगंज, सिल्हेट, अशी शहरें घेतली ताब्यांत ।
 आणि सरसरा चित्तगांव बंदर ताब्यात घेऊन सारी फौज चालली डाक्याला ॥
 अन् चारी बाजून वेढलं गावाला तंवा दुष्मन शरण आला ।
 अन् ९०,००० फौजेला केलं बंद त्या वेळा ॥
 नियाजीनं शरणागती विली अन् डिसेंबरच्या १६ च्या तारखेला ।
 बांगला देशाचा लढा संपला विजयाचा झेंडा फडकला ॥
 अन् लढाईचा शेवटहि केला त्याच वेळेला ।
 युद्धबंदी जाहीर केली सर्व बाजूला इंदिरान चारी बाजून विजय मिळविला ॥
 आनंदी आनंद झाला बांगला देश नवराष्ट्र आलं उदयाला ।
 पण एकच चिंता होती जीवाला कीं अजून सिंह मोकळा नाही झाला ॥

चाल

पण तोही आता सुटून आला ८ जानेवारी १९७२ सालाला ।
 पाकिस्तानच्या मगरमिठीतून सुटून आले या वेळा ॥
 मुजीब उर रहमान बांगला आनंदाला हो फुलला ।
 इंदिरानं खूप हिकमत लढवून पेच टाकला शत्रूला ॥
 हुसमन् मग गुदमखून गेला सोडलं मुजीबुर वीराला ।
 हाल अपेष्टा खूप सोसल्या वीर परी नच डगमगला ॥
 प्राणांची पर्वा नच केली, प्रणाम करि मी वीराला ।
 धन्य, कळस असा हा अपूर्व चढला विजय मंदिरावर ॥

चाल

भारतीसेना धन्य धन्य हा झाला ही कविवर ।
 साऱ्या देशातं गौरव केला अन् भारतरत्न ही पदवी दिली बाईला ॥
 इंदिरानं धक्का केलं जगाला ।
 अन् जगाला जोराचा धक्का दिला अन् सांगितलं सर्वांला ॥ जी ॥
 आतां भारत नमणार नाहीं कुणाला ।
 धन्य धन्य इंदिरा उपमा नाहीं हो तिला ॥ जी ॥
 डोळे दिपले आनंदानं, फुलवी मम वेळरी ।
 पांडुरंग शाहीर तुझे हे गुणगौरव हा करी ॥ जी ॥

८-१-७२

(समाप्त)

मुळांसाठी गीता. गोष्ट १ ली.

(लेखक-श्री. वि. के. छत्रे)

इंद्रिये ही ढिली झाली

पांडव व कौरव हे चुलतभाऊ आपापले राज्य करीत होते. धर्म, भीम, अर्जुन, नकुल व सहदेव ही त्यांची नावे. दुर्योधन दुःशासन आदि कौरव शंभर भाऊ होते. पांडवांनी राजसूय यज्ञ केला. त्या वेळेस आमंत्रणावरून कौरव आले होते. त्यासाठी मुद्दाम बांधलेल्या मयमंभेत पाणी तेथे जमीन व जमीन तेथे पाणी दिसत असल्यामुळे फसून दुर्योधन, दुःशासन, शकुनी मामा वगैरेंची पडल्यामुळे झालेली फजीती पाहून द्रौपदी व भीम हे हसले. त्याचा राग येऊन त्याचे उड्डे काढण्यासाठी कौरवांनी शकुनी मामाच्या मदतीने एक डाव रचला. मामांनी फक्त स्वतःला हुकमी दान देणारे कपटाचे फांसे तयार केले व धर्मराजाला द्यूत खेळण्यासाठी बोलाविले. द्यूतांत धर्मराज प्रत्येक डाव हरत गेले. राज्य, संपत्ती, आपले भाऊ व स्वतः आपणही हरल्यावर त्यांनी द्रौपदीही पणाला लावली. तीही कौरवांनी जिंकली. तिला दासी करण्याचा व भर दरबारांत वस्त्र हरण करण्याचा कौरवांचा प्रयत्न भगवान श्रीकृष्णानी गुप्तपणाने तिला एका मागून एका वस्त्र घेऊंवर पुरविल्यामुळे फसला. कराराप्रमाणे द्रौपदीसह पांडव वनवासांत वारा वर्षे व अज्ञात वासात एक वर्षे काढून परत आले व आपले राज्य परत मागू लागले. पण दुर्योधन त्यांचे राज्य परत देईना. श्रीकृष्णांनी मध्यस्थी करून पाहिली, पण 'गुरूंच्या अभावर राहिल इतकी मातीहि पांडवांना देणार नाही.' असे दुर्योधनाने निश्चून सांगितल्यामुळे पांडवांस युद्धाशिवाय दुसरा मार्ग उरला नाही.

पांडवांनी युद्धाची तयारी सुरू केली, तशी कौरवांनीहि केली. दोन्ही पक्षांनी आपल्या मित्रराजांना आपल्या मदतीस बोलावले. श्रीकृष्णाकडे मदत मागण्यास दुर्योधन व अर्जुन दोघेहि एकदम जाऊन पोहचले. श्रीकृष्णांनी आपण स्वतः निःशस्त्र एकीकडे व आपले सैन्य दुसरीकडे अशा दोन वाटण्या दोघांपुढे मांडून हवी ती वाटणी उचलावयास एकेकास सांगितले. अर्जुनाने निःशस्त्र श्रीकृष्णास पसंत केले, व दुर्योधनाने सर्व सैन्याची वाटणी मोठ्या आनंदाने स्वीकारली. श्रीकृष्णाने अशा युक्तीने दोघांनाहि खूप केले.

अर्जुनाच्या विनंतीमन मान देऊन श्रीकृष्णाने त्याचे सारथ्य केले. त्यामुळे अर्जुनाच्या लढाईचा उत्साह दुणावला. कारण लढाईत योद्धा शूर असला तरी कुशल सारथी जर त्याला मिळाला नाही तर त्याला जयाची खात्री देता येत नाही. श्रीकृष्ण तर उत्तम योद्धा, उत्तम सारथी व एक नामांकित मुत्सद्दी होता, अर्जुनाशी त्याचे जिवलग मित्राचे व बहिणीचा पति म्हणून मेहुण्याचे नातेहि होते.

कुरुक्षेत्राच्या रणभूमीवर दोन्ही पक्षाकडील सेना युद्धासाठी सज्ज झाल्या. तेव्हा अर्जुन श्रीकृष्णाला म्हणाला, "देवा रथ दोन्ही सैन्यांच्या मध्ये नेऊन जरा उभा करा, म्हणजे मला येथे कोणकोणाशी लढावयाचे ते मी एकदा पाहून घेतो.

त्या प्रमाणे श्रीकृष्णानी केल्यावर अर्जुनाने सभोवार वृष्टी फेंकली व दुसऱ्याच क्षणी त्याच्या मनांत एकदम दया उत्पन्न होऊन युद्धाचा त्याचा उत्साह एकाएकी मावळाला ! त्याच्या इंद्रियातील शक्ति नष्ट झाली, तोंड कोरडे पडले, जीभ सुकून गेली, सर्वांगाला कापरे भरले व हातांतले धनुष्यहि खाली गळून पडले. डोळ्या समोर त्याला भयानक चित्र दिसल्यामुळे त्याने डोळे एकदम मिटून घेतले व तो मटकन् खाली बसला !

अशा प्रकारे एकाएकी अवसान गळून जात असता दीर्घ निःश्वास टाकीत कष्टाने तो श्रीकृष्णास आपली अवस्था सांगताना म्हणाला, "देवा, युद्धासाठी तयार होऊन पुढे उभ्या राहिलेल्या या माझ्याच बांधवांस पाहून यांना ठार करून आम्हां पांडवांस सुख लागेल असे मला वाटत नाही.

ज्यांच्यासाठी आम्ही लढून राज्य मिळविण्यास तयार झालो तेच येथे दोन्ही पक्षांत असलेले भीष्म द्रोणासारखे पूज्य गुरू, आजोवा, पुत्र, नातू, सासरे, मेहुणे, मामा, नातलग व मित्र यांचा घात झाल्यावर राज्य उपभोग कोणाबरोबर आनंदाने घेणार ? छे ! छे ! हे भलतेच काही तरी करावयाचे आम्ही मनांत आणले आहे ! देवा, अन् हे पहा, ज्यांनीं आम्हांला धनुर्विद्या शिकविली त्या गुरूजनांवर आम्ही बाण टाकावेत ? अयोग्य-अगदीच अयोग्य. निंदास्पद हे कृत्य होईल. शिवाय या धृतराष्ट्र-पुत्रांना ठार करून राज्य मिळेल कदाचित् पण त्याचा उपभोग घेतांना ते आपल्याच बांधवांच्या रक्तातने माखलेले आहे याची वारंवार आठवण येऊन त्यांत आम्हांला आनंद वाटणार नाही. शिवाय युद्ध म्हटले म्हणजे भयंकर संहार होणार. असंख्य स्त्रियांना वैधव्य येणार. वैधव्य आले की त्यांच्या मागीभाग दुराचार आलाच. कुलक्षय झाल्यामुळे अधर्म माजणार. पितरांस पाणीहि द्यावयास कोणी शिल्लक राहणार नाही. त्यामुळे ते नरकात जाणार ! अरे रे ! केवढी ही अनर्थ परंपरा ! हें सर्व आमच्या राज्यलोभामुळे घडून येणार ! बरी मला वेळीच सुबुद्धि आठवली. हा राज्याचा लोभ सोडून आम्ही पांडवांनी तपश्चर्या करून देहाचे सार्थक करून घ्यावे हेच श्रेयस्कर ! वनवासाची आम्हांस चांगलीच संवय आहे. तेथे बारा वर्षे राहिल्यामुळे निःशस्त्र अशा मला शत्रूने खुशाल ठार मारावे, मी मुळीच प्रतिकार करणार नाही.

किरातरूपी भगवान शंकराशीहि लढण्यास न डगमगणारा पहिल्या प्रतीचा योद्धा अर्जुन ; ज्यासाठी पांडवांची सर्व भिस्त ज्याच्यावर तोच अगदीं आयत्या वेळी अशा प्रकारें गलितधैर्य होऊन वैराग्याच्या गोष्टी बोलताता पाहून श्रीकृष्णास प्रथम नवल वाटले. पण लगेच विचारांती त्यांच्या लक्षांत आले की धृतराष्ट्राने संजयाकडून वारंवार जो बोध पांडवांना केला त्याचाच हा परिणाम होय ! तीन ठकांच्या

गोष्टींतील ब्राह्मण खांद्यावर बोकड नेत असता तिघांनीं निरनिराळ्या वाटेने येऊन 'हा कुत्रा कोठे नेता आहोत खांद्यावरून ?' असे विचारल्यावर त्याचा बुद्धिभ्रंश होऊन खरोखरीच तो कुत्रा आहे असे समजून ब्राह्मणाने तां टाकून दिला. असाच बुद्धिभ्रंश अर्जुनाचा झाला आहे हे जाणून श्रीकृष्णानी त्यास 'क्षत्रियाचा धर्म युद्धातून पळून न जाता शत्रूला ठार करणे अगर युद्धात स्वतः मरणे हा होय. तू येथून पळून जायचे मनांत आणलेस तर कीरव तुझा पाठलाग करून तुला धरून आणतील व मग तुझा क्षत्र धर्म जागृत होऊन तू लढणारच. आतांच लढून नामदे म्हणून अपकीर्ति टाळणे बरे नाही का ? शिवाय तू जरी त्यांना ठार मारले नाही तरी ते अमर होणार आहेत की काय ? केव्हा तरी मरणारच. मग पूर्ण विचार करून आरंभलेल्या या संग्रामांत लढणे हेच तुझ्या हिताचे, त्याच तुझा धर्म-कर्तव्य. ते करताना तू ठार झालास तर स्वर्गाला जाशील. विजयी झालास तर पृथ्वीचे राज्य उपभोगशील " अशा आशयाचा उपदेश करून युद्धास तयार केले. हा उपदेश म्हणजेच भगवद् गीता. समरभूमीवर श्रीकृष्णांनी अर्जुनास थोड्या वेळांत मौजबधा पण प्रभावी शब्दांत केलेला उपदेश भगवान् व्यासांनीं बहुजन समाजाला ऐहिक व पारलौकिक कल्याणाचा मार्ग दाखविण्यासाठी मागाहून सातशे श्लोकांत ग्रथित केला.

धृतराष्ट्राने संजयाकरवी पांडवांना वारंवार आगंतुकपणे वैराग्याचा उपदेश आपल्या स्वार्थासाठी, आपल्या पुत्रांकडे सर्व राज्य राहावे या हेतूने केला. अशीच स्वार्थासाठी आगंतुकपणे दुसन्यास सल्ला देणारी माणसे असतात. अर्जुनाप्रमाणे आपली बुद्धि फिडून आपले नुकसान होऊ नये म्हणून अशा आगंतुक सल्लागारांपासून नेहमी सावध राहावे. या संबंधांत एक गोष्ट आतां पुढे दिली आहे.

विनोदाचा वास

(ले. द. शं. टिपणीस)

(जगांतील सर्व व्यवहारांत परमेश्वरासारखाच विनोदाचाही वास असतो. परमेश्वराप्रमाणे तो हुडकून घ्यावा लागतो. लढाई सारख्या जीवन मरणाच्या खेळांत तो असला तर नवल नाही. गंभीर व दुःखी प्रसंगी तर विनोदाचे विशेष काम असते. गंभीर प्रसंगी विनोद घटकाभर मनाला आनंद देऊन मन प्रफुल्लित करतो व उत्साह निर्माण करतो. हें नसलें तर सदैव धोका, गंभीरता व दुःख यांत वावरणारी मने वेडीपिशी होतील. गुढ्याच्या घटनांतही अधून मधून विद्युल्लतेप्रमाणे विनोद चमकून जातो. तो पकडण्याचा हा प्रयत्न.)

१ का हो ? गेला कां ?

सत्यकथा आहे ही. एक धनसंपन्न माणूस होता. बयस्कर होता. एका मोठ्या गांवाचा अधिकारी व प्रमुख, साहजिकच त्याला वारसदारही पुष्कळ होते. तसे ते म्हणत, आपल्यालाच मिळेल अशी त्यांना आशा. म्हातारपणीं हे महाराज आजारी पडले. त्यांना हॉस्पिटल मध्ये नेले. डॉक्टरनें तपासले. त्यानें घटकेचा सोवती म्हणून सांगितले. बातमी वाऱ्यावर गेली. वारसदार, नातेवाईक, शेजारी पाजारी जमले. हळूहळू. दुःख केलें. वारसदारांना तर राहून राहून प्रेमाचे उमाळे येऊं लागले. उगाच वेळ नको, खोटी नको म्हणून हॉस्पिटलच्या आजूबाजूस बसून अनेक मंडळी वाट पहात होती. ज्यांना आशा होती कांहीं मिळेल म्हणून ते मनांत म्हणत लवकर जाईल तर बरं. आशा नव्हती ते प्रार्थना करीत कीं लौकर न जावो. तेवढीच प्रतिस्पर्ध्यांची कुचंबणा. शेजारी पाजारी म्हणत लौकर आटोपला तर चांगले. म्हणजे सगळें आटोपून आपले दिवसा उजेडी घरीं जाऊं. नाना लोक नाना उद्देशानें वाट पहात बसले होते. अधून मधून लोक चौकशी करीत “का हो ? कांहीं बातमी ? गेला का.” “नाहीं हो. पण गेल्यासारखाच आहे.” बातमी आली कीं थोड्या क्षणांचाच प्रश्न, लोकांना हायसे वाटले. चला तर लागूया कामाला म्हणून कांहीं उठून उभे राहिले. क्षणामागे क्षण गेले, पण तो क्षण येईना. लोक कंटाळले. म्हणाले जाऊया चिवट आहे लेकाचा. कशाला ताटकळत बसा. घरी जाऊं. विश्रांती घेऊन येऊ. मग बरेच लोक घरी गेले. आणि तो गेला.

असंच झालं बघा. डाक्क्या संबंधी अशीच लोकांची उत्सुकता. शेवटी शरणागतीच्या विकारानें हातचा गेला.

२ फुसके वार

मुलें आतुरतेनें बावांची वाट पहात होती. ते ऑफिसांतून आल्यावर फटाके आणायला जायचें होतें. तसे ते म्हणाले होते. मुलें आनंदांत होती. फटाके, भिंगऱ्या,

नळे, चक्रे, फुलबाज्या, काय काय किती आणायचे याची दिवसभर एकमेकांना आठवण करून देऊन तीं उजळणी करीत होती. त्यांची उजळणी कच्ची असल्यामुळे विसरण्याची त्यांना भीति वाटे. म्हणून पाठांतर चाळू होते. संध्याकाळ झाली. वावा आले. चहापणी झाले. मुलें आनंदात निघाली. धूमधडाका फटाका मार्तें हें सर्वांत मोठें व जुने दुकान. त्या दुकानांत सर्व दारुताम ध्यायचे ठरले. ते निघाले तेव्हां आंतून काकू म्हणाल्या, "त्या मोठ्या दुकानांत जाऊ नका. तो गेल्या जुना माल देतो." पण हें ऐकायला होते कोण तथे ? मुलें फेव्हान उडवा मारीत निघून गेली होती. टोपलीभर दारुगोळा खरेदी करून भंडळी परत आली. भरलेली टोपली पाहून मुलांची छाती अभिमानानें व आनंदाने भरून आली. काही काळ निरीक्षणांत गेल्यावर फटाक्याचे रेशन प्रत्येक मुलाच्या शेण्यांत आले. पणत्या लावल्या. आपापला वाटा वेडून मुलें हुरपीने मोहिमेवर निघाली. जंग गुरू धुआ. भूटयचे चक्कर निघाली. नुसती फुरफुरली व भुईसपाट झाली. सुदर्शन ते काही कुणाचे नव्हते. फिरणेच कशाळा. फुक्क फुक्क करून फिरताच थांबले. फटाक्याच्या माळा भुगता भुगता करून थंडावल्या. नळे नुसते सुरू करून एक दंडाव्यावर गेले नाहीत. कारण आंत बरीचशी मातीच होती. डांबरी फटाके उचावत ठरले. उचावत नाहीत. मुलांची मने माव फटाक्यावरून उडाली. सर्व काहीं टाकून खडू मतानें ती घरांत पळाली, असा हा दारु गोळा. सकाळीं आलीतल्या मुलांनी गोळा करून गेल्या व निघून त्यांनी दिवाळी साजरी केली.

अशाच काहीं भगती परवाच्या पाकण्यात यंत्रांत लाव्या. पाक ! चिक्का-प्यांनी लहानपणी कधी दगड गाळून आणि पाकण्याचा सराव न केल्यामुळे त्यांची नेमबाजी चुके. गांवावर टाकलेला बांब गावावाटेरीकडे गवतावर पडे. पुन्हां तो फुसका ठरे व गवताची गंजीही पेटून नसे. मोठ्या व जुन्या दुकानातून घेतलेला हा माल प्रत्यक्षांत फुगवा ठरला. कोणी कोणाका तगहीं देतो तेव्हां आपल्या-कडील जुनापाना, खोटापाना माल वटवण्याकडे तो अधिक लक्ष देतो, हा व्यापारी स्वभाव आहे. व्यवहारात नाही या निलकर देताना आपण दोनचार खोटी नाणीं ठकलण्याचा प्रयत्न करीत ? तसंच आज नि जगांत फजिती झाली.

३ काळोखांतील कामगिरी.

प्रकाशवंदी आणि कृष्णपक्ष. दुधांत गावर म्हणाना. चिक्कार काळोख. सडकेवरून जाताना कोणी विणांतून पाय पण डोळ्यांत वोट घातले तरी कळायचें नाही. काळोख व काजळ यांत काळे गोरे टरविणें कठीण. असा हा काळोख. रस्त्यातून तुरळक जा ये होती. जे थोडेसे घाबरत जात ते न जाणो भोंमा झालाच व डोक्यावर पडलाच तर डोकें जावो पण जीव राहो म्हणून जीव मुठीत धरून शपथप चालले होते. काळोखांत चोर पाय अन् साव काय सारखेच दिसत. म्हणजे दिसतच नव्हते. त्याच काळोखात शवकडील दोन हेर फिरताहेत अशी

भुमका उठली होती. त्यांच्या मागावर सैनिक होते. एकाचा सुमार. तुरळक होती तीही रहदारी थांबली. काळोखांतील कामाला कोणी वचिंत जात येत असतील नसतील एवढेच. बाकी सगळीकडे काळ वाटणारा काळोखाचा जबडा पसरलेला. अशा वेळीं दोन सैनिक हेरांचा मागोवा घेत दबकत दबकत चालले होते. समोरून दुसरे दोन सैनिक येत होते. तेही हेरांच्या मागावर होते. हेरांनी आपणास ओळखू नये म्हणून त्यांनी आपल्या वेप्रांत थोडा फार बदल केला होता. तेही दबकत कानोसा घेत घेत येत होते. पहिल्या जोडीनें समोरून कांहीं तरी काळे पांढरे येत आहे हें पाहिले. बहुतेक हेरच हे. वंदुकी सरसावून झपाझप चालू लागले. त्या दोघांनी काळोखाच्या अस्पष्ट उजेडांत आपल्याकडे कोणी दोघे येत आहेत हें पाहिले. त्यांचा समज हेरच आपल्यावर झडप घालण्यासाठी येत आहेत. म्हणून ते एका आडोशाला झाले. समोरील ते एकदम गडप झाल्यामुळे या जोडीला खात्री झाली की ते हेरच. पण ते दिसनात. जागेच्या अनुरोधानें ही पहिली जोडी जलद चालू लागली, दबलेल्या पैकी एकजण तेवढ्यांत हालला, पहिल्या जोडीनें त्यांना बरोबर हेरले. हेरच ते. खात्री झाली त्यांची. त्यांनीं गोळी चालवली. समोरून आवाज आला 'या अल्ला' ! पहिली जोडी दबकली. त्यांनीं विजेरीच्या उजेडांत पाहिलें तों ते आपलेच सैनिक.

कराचीला हें असेंच झाले. पाकच्या दोन लढाऊ टेहळणी बोटी लांब उभ्या होत्या. बंदरांतील सैनिकांना त्या शत्रूच्या, भारताच्या आहेत असें वाटून भयभीत होऊन त्यांनीं वेधडक गोळीबार केला. मग त्यांना कळले की त्या आपल्याच बोटी होत्या व आपणच आपल्या बोटीचें नुकसान केलें. काळ्या नव्हे तर पांढऱ्या काळोखामुळे (धुकें) हें असें झाले. काय हा दैवाचा विनोद !

ऐक ऐक ही गीता

(ले. : - द. जं. टिपणीस)

(भगवानांनी ३ डिमें. ७१ रोजी मीमवर सांगितलेली गीता.)

भगवान उवाचः—अर्जुना, मित्रा, असा स्वस्थ कां बगला आहेस ? शत्रुसैन्यांत कोणकोण आहेत ते तुला मगळीकडे फिरवून दाखविलेच आहे. आतां तूं भयं जाणतोस. मग असा भयंमळित कशानें झालास ? उठ, पुंका तुझा पांचजन्य.

अर्जुन उवाचः—देवा, मर्या, मी भ्यायलो नाही कीं पावरलो नाही. या वेळेला काय करूं हें मजला नाही. कांहीं समजत नाही. लढाई करूं कीं नको ? याचा विचार करतोय. पण निश्चय होत नाही. माझ्या ममोर ही माझ्याच मारखी माणसे. त्यांत कित्येक श्रेष्ठजत. त्यांना मारूं म्हणतोस, तसं केले तर मला पाप लागेल व नरकांत कर्म भोगावे लागेल. देवा, कृष्णा, माझी बुद्धि मोंधळली आहे. पाप कीं पुण्य, काय निवडूं ? मला नीट समजावून सांग.

भगवान उवाचः—वेड्या, पाप-पुण्य निवडणारा तूं कोण ? पाप-पुण्याच्या काय काठें राशि करून ठेवल्या आहेत तर कोणत्या राशीतील किती घेऊं याचा विचार करतोस ? पार्था, तुला एक सांगतो. स्वकर्तव्य करण्यांत पाप नाही. पाप व पुण्य ही कृतींत नसतात, तर मनांत असतात. तूं क्षत्रिय आहेस. क्षत्रियाचें कर्तव्य अन्यायाचा प्रतिकार व अस्त करणें हें आहे. म्हणून म्हणतो पाप-पुण्याच्या भयानें जेदकून भेकड वतूं नकोस, धनुष्य बाण घे हातीं व जोरदार प्रतिकार कर.

अर्जुन उवाचः—देवा, तूं म्हणतोस कीं अन्यायाचा प्रतिकार कर म्हणून. खरं आहे. पण कृष्णा, असं करतांना मीच माझ्या बांधवांना मारल्यासारखे नाही का होणार ? स्वजनाची नाही का हत्या माझ्या माथीं बराणार ?

भगवान उवाचः—माणूस हा माणसाच्या बंधू आहे. पण केव्हां ? तो माणूस असेल तर. असूर, माणुसकी नसलेले हे प्राणी आपले कोणी सगे सोयरे नव्हेत. हें नीट लक्षांत घे. अर्जुना, नरश्रेष्ठा, तुला काय वाटतय कीं तूं यांना मारतोस म्हणून ? वेडा आहेस, भक्तश्रेष्ठा,

मी यांना आधीच मारले आहे. मागे मी म्हणालो होतो 'धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे.' पण लोक समजतात तसं कांहीं मी म्हणालो नाहीं. लोक समजतात धर्म म्हणजे ज्याला तें Religion म्हणतात तो नव्हे. असले अनेक धर्म जगात आहेत. ते सर्व मला प्रिय आहेत. अंतीं सर्व नद्या मलाच येऊन मिळतात. पण मी कोणा एका धर्माचा बांधलेला नाहीं. मानवतेशीं मात्र मी बांधला गेलो आहे. तो माझा धर्म आहे. मानवता सर्व धर्मपिळां श्रेष्ठ आहे. नव्हे मानवता हाच खरा धर्म आहे. मानवतेला मारणारे कंस बोकाळले की मानवरूपांत मी अवतार घेतो. अशा कंसाला केव्हां, कोठें व कसें मारावयाचें तें मी आधीच ठरवून घेतों. सगळं मीच घडवून आणतो. हे तुझे शत्रु आधीच आपल्या कर्मांनीं मेले आहेत. तूं फक्त दिसायला निमित्त हो. सर्व करणारा मी आहे. भारतांत मानवतेचें रोप हजारां वर्षांपूर्वी मी लावलें. तें हळू हळू वाढत राहिले. वेळोवेळीं या रोपट्याला तुडवणारे कंस जन्मास आले. त्या त्या वेळीं कोणाच्या ना कोणाच्या रूपानें मी अवतार घेतला व त्या सर्वांचा नाश केला. मानवतेच्या धर्मांनीं आखून दिलेलें कर्तव्य करणें हा आजच्या युगाचा धर्म आहे. त्याचें तूं पालन कर. नरश्रेष्ठा, तुझ्या धनुष्य बाणांतील शक्ति मी आहे, तुझ्या सर्व शस्त्रास्त्रांत माझी शक्ति आधीच जाऊन बसली आहे. जगाला दिसायला तूं दिसतोस एवढेंच. म्हणून सांगतो धनुष्य बाण उचल. मी आहे तुझ्या मागे. तुझ्या शस्त्रानें मानवतेच्या मारेकऱ्यांचा, मानवतेच्या रोपट्याची मान मोडणाऱ्यांचा पूर्ण बीमोड करून टाक. उठ, व कर आपलें कर्तव्य.

अर्जुन उवाच:—देवा, सख्या, आता मला नीट समजलें. पण एक शंका येते. विचारूं कां? रागावणार नाहींस ना देवा.

भगवान उवाच: स्मित करून—अर्जुना, मी कधींतरी तुझ्यावर रागावलो आहे का? तूं माझा प्रियांतला प्रिय भक्त. सांग तुझी शंका.

अर्जुन उवाच:—कृष्णा, ही लढाई मी केली तर माझ्या अलिप्ततेच्या धोरणाला कांहीं बाध तर येणार नाहीं ना?

भगवान उवाच:—वत्सा, फार छान प्रश्न विचारलास. अलिप्त राहून लढाई केलीस तर तुझ्या अलिप्तपणाला कसा बाध येईल? उलट लढाई न केलीस तर तुझी अलिप्तता म्हणजे भीरुता, नेमळेपणा ठरेल.

नेभळेपणामुळें, भीस्तेमुळें निर्माण झालेली अलिप्तता सर्व नाश करते. सामर्थ्यातून जन्मास आलेली अलिप्तता विजय प्राप्त करून देते, जगांत आव राखते, दवदवा निर्माण करते. कोणत्याही स्वार्थी आकांक्षा न धरता, शत्रूचें कांहीं मिळावें असा लोभ न धरतां मानवतेच्या रक्षणासाठीं व पोषणासाठीं स्वच्छ मनानें लढाई केलीस तर तुझ्या अलिप्तपणाला बाध येणार नाही. उलट ती राखली जाईल. वेळ मोलाचा आहे. विचार करण्यांत वेळ घालवूं नकोस. ऊठ, माझें कार्य करण्यास पुढें हो. उचल धनुष्य व कर टणत्कार असा कीं तो ऐकूनच शत्रू भेदरला पाहिजे. लाव धनुष्याला बाण व मानवतेच्या नांवानें कर युद्ध चालू.

(त्या रात्रीं घारा वाजतां अर्जुनाच्या धनुष्याचा टणत्कार ऐकून जगाच्या श्रेष्ठींत धावाधाव सुरू झाली.)

भारत आणि बांगला देश

(एक विचारप्रवर्तक लेख)

(लेखिका—सौ. मधुवंती पटवर्धन बी. ए. बी. टी.)

भगवान् शंकरांनी इशारा केला आणि भारतीय जवान चालले याह्यासुराच्या संहाराला. पाकिस्तानचे शंभर अपराध पुरे होण्यास थोडा अवधि होता म्हणूनच की काय याह्याखानाला शेख मुजिबूर रेहमानला कैदेत ठेवण्याची स्फूर्ति झाली. २५ मार्च १९७१ ला बांगला देशवर सैन्य पाठविण्याची इच्छा झाली. त्याच्या सैन्याने बांगला देशातील लाखो लोकांची क्रूर कत्तल केली, बहिणीवर बलात्कार केले आणि अपराधांचा आकडा नव्याणवढा वर गेला. हा आकडा शंभर वर गेला तो दिवस होता ३ डिसेंबर १९७१ चा. पाकिस्तानने भारताला कल्पना नसताना भारताची आंतरराष्ट्रीय सीमारेषा ओलांडली. भारताच्या अमृतसर, झंबाला, पठाणकोट, श्रीनगर, अंबलीपुर, उत्तरलाई, जोधपुर आणि आग्रा येथे बांबफेक केली. आणि ताबडतोब भारताच्या पंतप्रधान, इंदिरा गांधींनी म्हणजेच शिवशक्तीने सांगितले की या आक्रमणाचा प्राणपणाने प्रतिकार केला जाईल.

याह्याखानने ४ डिसेंबरला दर्पोक्ति केली की भारताबरोबरचे हे अखेरचे युद्ध असेल. भारताच्या तिन्ही दलांच्या सेनांनीनी आव्हान स्वीकारले. आमचे सेनानी भूदल प्रमुख माणेकशा, अँडमिरल नंदा व एअर मार्शल पी. सी. लाल आपापल्या कामाला लागले. भगवान् शंकरांचा हा त्रिशूळ वेगाने काम करू लागला.

चार डिसेंबरला आपल्या हवाईदल व नौदलानी चित्तगांववर हल्ला करून दोन गनबोटी, हंगर्स आणि इंधनाचे साठे नष्ट केले. त्याचदिवशी सकाळी सहा सेवरजेट्स डाक्यावर आली. ती पहाताच आपली नॅट्स उडाली. आकाशात झोंबाझोंबी सुरू झाली. आकाश गोळ्यांनी भरून गेले. आणि अखेर सेवरजेट्स पळाली.

पांच डिसेंबरला आपल्या नौदलाच्या बोटी निघाल्या. कराचीवर अकस्मात् हल्ला बढविला आणि पाकिस्तानच्या दोन विनाशिका बुडविल्या. आमचे नौदल कराचीपासून फक्त ३५ मैलांवर झुंजत होते. अशा वेळी पाकिस्तानच्या हवाई दलाला आपल्यावर मारा करणे काहीच कठीण नव्हते पण प्रथमच आपल्या हवाई दलाने पाकिस्तानचे सर्व विमानतळ निकामी करून टाकले होते म्हणून पाकिस्तानचे हवाईदल येऊ शकले नाही. याला म्हणतात सुसूत्रता. भारताच्या तीन्ही दलात सुसूत्रता फारच सुरेख होती.

सात डिसेंबरला जेसोर जिकले. सिल्हेटमध्ये हेलिकॉप्टर्सनी सैन्य उतरविले

केवढे कठीण काम. सैनिक वस्त्र खाली उतरतानाच कंठस्थान घालण्यास सोपे परंतु पाकिस्तानी सैनिकांना बुद्धीच झाली नाही.

नऊ डिसेंबरला कोमिल्ला जिकून भारताची विजयी फौज मेघना नदी ओलांडून डाक्याकडे चालू लागली. मूळ वृक्षावरच घाव घातला की फांद्या पडण्यास किती वेळ या न्यायाने आपल्या सेनांनीनी बरोबर आखणी केली होती.

तेरा डिसेंबरला डाक्याला वाहूच तटवंदीला खिडार पाडले. भारतीय फौजा चारी वाजुंनी डाक्याच्या गळ्याला फास घालू लागल्या. आणि त्याचवेळेला भूदलप्रमुख माणेकशांनी मेजर जनरल नियाझी व फर्मान अलींना शरण घेण्याचा इशारा दिला. त्यांना शरण आले तर जिनीवा कराराप्रमाणे वागविण्याचे वचन देण्यात आले. पाकिस्तानी लष्करालाहि कळून चुकले होते की आपली रसद तोडली गेली आहे. आपणाला कोठूनहि नवीन कुमक येणे शक्य नाही. त्यामुळे त्यांचे नीतिधैर्य खालास झाले होते. सतत तीन दिवस माणेकशांनी त्यांना शरण घेण्यास सांगून मानसिक परिणाम केला. त्याचा परिणाम एवढा झाला की १६ डिसेंबरला दुपारी साडेचार वाजता त्यांनी खरोखरीच शरणागती पत्करली आणि बांगला देशाचा व भारताचा विजय झाला.

पाकिस्तानची अशी अवस्था का झाली ? ब्रिटिशांनी भारत व पाकिस्तान असे दोन भाग केले. पण पाकिस्तानचे दोन भाग एकमेकांपासून फार दूर राहिले. पूर्व पाकिस्तानची लोकसंख्या पश्चिम पाकिस्तानच्या लोकसंख्येपेक्षा जास्त होती. १९५० साली भारताने पूर्ण लोकशाहीचा स्वीकार केला. आपली घटना तयार केली तशी पाकिस्तानची झाली नाही. कारण पश्चिम पाकिस्तानी लोकांना सतत भीति वाटत होती की बहुमतानुसार पूर्व पाकिस्तानचा माणूस पुढारी होईल आणि नेमके हेच पंजाबी मुसलमानांना मानवण्यासारखे नव्हते. म्हणून त्यांची सत्ता लष्करशहा अयूबखानाकडे गेली. शिवाय त्यांचा डोळा काश्मीरवर होता. त्यासाठी लोकांना सांगण्यात आले की हुकूमशाही असेल तरच आपण काश्मीर घेऊ शकू.

याउलट आपण लोकशाही स्वीकारली. लोकशाही म्हणजेच बहुमताने चाललेले राज्य. लोकांचे, लोकांसाठी आणि लोकांनी चालविलेले राज्य. शिवाय आपले राज्य आपण निधर्मी ठेवले. सर्व लोक एकत्र रहाण्यास धर्म हा पाया होऊ शकत नाही हे आमचे तत्त्व व ते आज भारताने खरे करून दाखविले. पाकिस्तानच्या राज्यकर्त्यांनी आपल्याच धर्माच्या लोकांची अमानुषपणे कत्तल केली.

पश्चिम पाकिस्तानचे मुसलमान उंच, धिप्पाड, व गोरे तर बंगाली बुटके व काळे. काळा माणूस पुढारी असणे हे गोऱ्यांना मानवण्यासारखे नव्हते. म्हणूनच त्यांनी घटना बनविण्याचे वेळोवेळी नुसते आमिष दाखविले पण प्रत्यक्षात घटना मूर्त स्वरूपात उतरलीच नाही. पूर्व पाकिस्तानच्या सुधारणेसाठी २० टक्के खर्च सा. ली. ३

तर पश्चिम पाकिस्तानसाठी ८० टक्के हा आकडा सतत राहिला. वास्तविक पूर्वे पाकिस्तान अधिक सुपीक पण त्याचा फायदा पश्चिम पाकिस्तान घेत असे. ह्यातूनच बुद्धिजीवी वर्गात असंतोष उत्पन्न झाला. असंतोषाचा अग्नि भडकत चालला तसा याह्याखानने शेख मुजिबूरशी वाटाघाटी करण्याचा खेळ रचला. पण त्या वाटाघाटी फितकटल्या. त्याच वेळेला शेख मुजिबूरने 'जय बांगला देश' अशी घोषणा केली. तत्काळ त्याला तुरुंगाचा मार्ग दाखविण्यात आला. पण असंतोषाची आग अशी कधीच थांबली जात नसते. ही आग पसरतच चालली. मुक्तिवाहिनी आणि पाकलष्करात संघर्ष सुरू झाला. मुक्तिवाहिनीचे मनोधैर्य तर अचाटच. चांगली शस्त्रास्त्रे नसून मुद्धा त्यांनी आठ महिने लढा दिला व जेव्हा भारतीय फौज मदतीला आली तेव्हा तिला अत्यंत मोलाची मदत केली.

भारताने सुरू केलेली लढाई ही निःस्वार्थी होती. बांगला देशाचा अथवा पाकिस्तानचा कोणताही भाग आम्हांला जिकून घ्यावयाचा नव्हता. निरपराध जीवांचे हत्याकांड भारताला बघवत नव्हते. लोकशाहीवर होणारा तो एक आघात होता. निर्वासित भारतात आल्याने ते एक प्रकारचे आक्रमणच होते. आणि ते कोण सहन करेल ? म्हणूनच केवळ भारत या संघर्षात उतरला. वेळेला भारताने अशी कामगिरी केली की सगल्या जगाने तोंडात बोट घातले. कमीत कमी हानि करून पाकिस्तानच्या ९०,००० फौजेला शरण आणून विजय मिळविला. शत्रूला मारून कोणीहि विजय मिळविल पण शरण आणून विजय मिळविणे हा फार मोठा विजय आहे.

आम्हा भारतीयांत एकेक वीर म्हणजे रत्नेच आहेत. कॅप्टन मुल्लासारखी माणसे आमच्यात आहेत. जो कॅप्टन आपली युद्धनौका बुडत असतांना सर्व खलाशांना पाण्यात ढकलून त्यांची सुटका करतो व आपण कॅप्टनच्या खुर्चीवर बसून हसत हसत मरणाला मिठी धालतो अशा कॅप्टनशी सामना देणे कठीण आहे. आमच्यातला "तरबहादुर" छत्री" पाच पाच रणगाडे एकटा फोडू शकतो. आमचे हवाईदल एकेक दांव अचूक लक्ष्यवेध करून जातो. आमचा एकहि बांब फुकट जात नाही. तेव्हा झडून आमच्यावर हल्ला करतांना दहा वेळा विचार करावा. बाकीची राष्ट्रे सुसंपन्न झाली असतील पण भारतातील लोक हे नीति-धैर्याने सुसंपन्न झाले आहेत. आम्ही नेहमी सत्याचाच पाठपुरावा करतो म्हणून पाकिस्तानने आता तरी समजसपणाने वागावे. ज्या रणरागिणीने भारताला एक खंवीर नेतृत्व देऊन भारताचे मस्तक सर्व राष्ट्रात उंचावले त्या इंदिरा गांधींना व जवानांना माझे शतशः प्रणाम !

कै. वि. रा. तथा तात्यासाहेब रानडे एम्. ए. (स्मृतिसुमनांजली)

कै. ती. तात्यासाहेब रानडे ह्यांना सोमवार तारीख ३-१-७२ रोजी के. ई. एम्. रुग्णालयात वयाचे ६१ वे वर्षी कॅन्सरचे विकाराने रात्री ११ वा. देवाना झाली. हे लिहिण्यास मला खरोखर अतोनात दुःख होत आहे. “मी वाहं कुणा सुमनांजली” ह्या आर्त गीताचे ध्वनी कानांत घोळत आहेत !! आम्हा मंडळीना ही बातमी समजतांच मस्तकावर वज्राघातच झाला. कै. ती. तात्यासाहेबांचा माझा परिचय संस्थानचे श्रीसाईलीला मासिकामुळे झाला. पुढे एक वर्ष दोन महिन्यांचे सहवासांत त्यांचे माझे संबध अतोनात जिव्हाळ्याचे श्रीगुरुतुल्य झाले. “वेप असावा साधा, अंगी असाव्या नाना कळा” !! ही उक्ती त्यांना लागू पडेल. अत्यंत हुषार, निगवीं, साधेपणा व ध्येयपूर्तीसाठी सतत निष्ठेने अहोरात्र रात्रीचा दिवस करून त्यांनी मासिक प्रसाराबाबत मेहनत घेतली. त्या दृष्टीने प्रगतीची पाउले दिसू लागली. आम्हांला आशेचा किरण दिसू लागताच नियतीच्या ईश्वरीप्रेरणेने असे घडलें हे आमचे दुर्भाग्य होय !!

महाराष्ट्र राज्यशासनातील महसूल खात्यात सतत एके ठिकाणी इमाने इतबारे नोकरी करून त्यातून ते अलीकडे निवृत्त झाले होते. कै. ती. तात्यासाहेबांचा लौकिक, प्रतिष्ठा, प्रशंसनीय होती. त्यांचा मितपरिवार, स्नेही सोबती बरेच आहेत. परमार्थाची त्यांना आवड होती. अध्यात्मात ते बरेच रमले असून सदर कार्यासाठी दादरचे समुद्रकिनार्यालगतचे पूज्य श्रीजानेश्वर महाराजांचे मंदिरांतील ग्रंथालयात तासनतास बसून सतत वाचन, मनन, लेखन करीत असत !! जागे अभावी त्यांच्या कार्याचे मूल्यमापन थोडक्यात करावे लागत आहे.

त्यांचे मागे त्यांचा पत्नी व दोन सौ. विवाहित कन्या, जावई, नातवंडे, दोन मुलगे असा परिवार आहे. धाकटा मुलगा चि. अशोक परदेशांत स्थापत्य शास्त्रांत शिकत आहे. !! थोडक्या वेळात त्यांनी जे संस्थानचे मासिकासाठी बहुमोल कार्य केले त्याबद्दल आम्ही भक्त वाचक त्यांचे सदैव ऋणी आहोत.

परमेश्वर पूज्य श्रीसाईनाथ महाराज त्यांचे आत्म्यास चिरंशांती देवो हीच श्रीपरमेश्वरचरणी अनन्यभावे प्रार्थना !!

शिरडी - वृत्त

फेब्रुवारी १९७२

श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडी यांचे सेवेशी:-

विषय:-श्रीसाईलीला मासिकांत प्रसिद्धीसाठी डिसेंबर १९७१ चे शिरडी-वृत्त पाठवीत आहे.

(डिसेंबर १९७१)

या महिन्यांत श्रीसाई दर्शनासाठी बाहेर गांवचे भक्तांची फार गर्दी होत असते परंतु युद्धजन्य परिस्थितीमुळे तीन आठवडे फारच कमी लोक आले होते. शेवटचा आठवडा मात्र याचा स्वरूपात भरगच्च गर्दीचा होता. कांही कलाकारांनी श्रीपुढें हजेरी दिली. त्यांतील कांहीं पुढीलप्रमाणे:-

कीर्तन:-१) संस्थान गवई काव्यतीर्थ श्री. ग. वि. जोशी शास्त्री, यांची कीर्तने नेहमीप्रमाणे एकादशी व महत्त्वाचे दिवशी झाली.

२) रामराव गोंविंदराव डुकरे जि. बुलढाणा.

३) ह. भ. प. कमलाकरबुवा कुलकर्णी जि. जळगांव.

भजन:-१) भीमराव ता. शिंदे. सिद्धार्थ भजनी मंडळ, जि. सांगली.

२) श्रीमती गुलाबबाई संगमनेरकर व पार्टी, पुणे.

३) श्री. रघुनाथ व आत्माराम चौधरी बंधू, जळगांव

४) साईत्यभजन मंडळी. चेंबूर, मुंबई.

५) डॉक्टर बाबाजी व भजन मंडळी, दिल्ली.

गायन:-१) श्रीमान् य. ग. उपाध्ये, मुंबई.

२) श्रीमती चंपा नगरकर, अहमदनगर.

३) श्रीमती लीलामूर्ती, मुंबई.

पेटीवादन:-१) श्री. राजाराम रंगनाथ देशपांडे, पुणे.

तबलावादन:-१) श्री. नामदेव पुंडलीक दळवी.

कलापथक कार्यक्रम:-१) श्री. रामभाऊ कृष्णाजी वाघमारे, डोणे.

२) श्री. शिवराम भिवाजी ओव्हाळ. जि. पुणे.

३) श्री. बन्सीलाल मोटे, कठपुतली कार्यक्रम, राजस्थान.

सामुदायिक वेदपठण १) वे. शा. सं. गंगाधर शास्त्री धर्माधिकारी पुणेतांबा.

- २) " लक्ष्मण बुवा जोशी "
- ३) " बाबासाहेब जोशी "
- ४) " सदाशिव बुवा जोशी "
- ५) " मोहनीराजबुवा "
- ६) " विष्णुपंत जोशी पुणे
- ७) " वयन गुरु लावर "
- ८) " गजानन बुवा लावर राहाता
- ९) " गंगाधर शास्त्री धारणे व्यंकटेश्वर
- १०) " पुरुषोत्तम गोपाळ बुवा व्यंकटेश्वर
- ११) " शंकर लक्ष्मण तानपाठक "

दत्तजयंती कार्यक्रम- सवाळी ६ वा. श्रीचे मंगलस्नान झाल्यावर भक्तांसाठी आशीर्वाद मिळावा म्हणून रिसीव्हर यांनी संस्थानतर्फे श्रीसाईबाबांना अभिषेक केला. दुपारी ४ ते ६ पर्यंत दत्तजन्म कीर्तन झाले. रात्री ८ ते ९ भजन झाल्यावर श्रीच्या रथाची भिरवणूक गांवातून फिरत मंदिरांत आली त्यानंतर शेजारती झाली.

मोठ्यांच्या भेटी :- १) श्री. सुखठणकर साहेब.

सेक्रेटरी अँग्रीकल्चर डिपार्टमेंट, महाराष्ट्र राज्य.

२) परमपूज्य अक्कलकोटचे गजानन महाराज, अक्कलकोट.

३) श्री. स. वा. देसाईसाहेब,

सेक्रेटरी ज. अं. डिपार्टमेंट सचिवालय, मुंबई.

४) श्री. राणे, कलेक्टर साहेब, नरसिंगपूर (स. प्र.)

शिर्डी येथील हवामान-थंडी कडक पडत आहे.

सौ वर्ष का तप और एक घड़ी का सत्संग

देवताओं का दरबार लगा हुआ था। देवराज इन्द्र सहित सभी देव-समुदाय अपने-अपने स्थानों पर यथोचित शोभा पा रहे थे। अचानक ही प्रहरी ने देवराज इन्द्र को प्रणाम कर कहा:

“महाराज की जय हो। कोई तेजस्वी ऋषि आपसे मिलना चाहते हैं।”

“प्रहरी, सम्मान पूर्वक ले आओ उन्हें सभामें। देर न करो, जल्दी आओ” प्रहरी के साथ तेजोमय तपोमय ऋषि को देखकर देवराज इन्द्र ने उनका सम्मान करते हुए कहा: “आओ राजऋषि। अपने पावन चरणों से आज देव-भूमी भी अपने को धन्यमान रही है।

राजऋषि को सम्मानपूर्वक आसन देकर देवराज ने उनको अभिवादन किया। अभी कुछ ही समय न बीत पाया था कि प्रहरी ने फिर देवराज को प्रणाम कर द्वार पर आये ब्रह्म-ऋषि श्रीवशिष्ठ के आगमन की सूचना दी। देवराज इन्द्र स्वयं उठकर उन ब्रह्मवेत्ताके सम्मान के लिये द्वार तक गये। परम शान्त, परम आनंद रूप, श्रीवशिष्ठ का यथोचित सम्मान कर देवराज ने उन्हें आसन देते हुए कहा: “ब्रह्म-ऋषि, मैं आपका किस प्रकार स्वागत करूँ। जैसे मरुभूमि में नदी आ जाने से मरुस्थल भी तपोवन की तरह हरा भरा हो जाता है; जिस प्रकार निशा के अंधकार को प्रभात काल में दिनकर नष्ट कर देता है, प्रभू, उसी प्रकार आज आपने हम देवताओं के बीच पधार कर हम सबके हृदयों में परम शान्ति का सागर लहरा दिया है। हे परम शान्त स्वरूप, आपके दर्शनमाल से भोगी भी योगी बनकर जीवन धन्य और पावन बना लेता है। आज आपके आगमन से देव-भूमि, देव-भूमि न रहकर, ब्रह्म-भूमि बन गई है।”

शान्त स्वरूप श्रीवशिष्ठ अपनी प्रशंसा सुन कर भी अपनी ही स्थिति में स्थित थे। परन्तु, राजऋषि विश्वामित्र, जो अभी-अभी वशिष्ठ से पहिले सभामें पधारे थे वे वशिष्ठ की प्रशंसा सहन न कर सके। अन्तरकी द्वेषान्ति भभक कर मुखमण्डल पर भी छा गई। तप-अभिमान में चूर ऋषि कुछ क्षण भी वहां रुक न सके। बिना कुछ कहे ही अपनी किसी दिशाको उन्होंने प्रस्थान किया।

देवराज के सहित देवसमाज राजऋषि विश्वामित्र के विचारों को समझ गये। सबने ही अनुभव किया कि तप का फल अभी ऋषि को प्राप्त नहीं हुआ, क्यों कि जैसे स्वर्ण तपते ही सब प्रकार के दोषों से मुक्त होकर अपने

वास्तविक स्वरूप को प्राप्त हो जाता है, इसी प्रकार कोई भी तपस्वी का तप पूर्ण हुआ, यह कब दर्शन के योग्य हो जाता है, जब वह सर्वदोषोंसे रहित होकर स्वयं स्वरूप में स्थित हो जाता है। वही सच्चा तपस्वी और तपका फल है।

देवसभा से उठकर विश्वामित्र संसार में भ्रमण करने लगे, परन्तु, द्वेष की चिन्तगारी उनके अन्तःकरण में प्रज्वलित रूप लेकर उन्हें दग्ध करने लगी। मन शान्ति, चित्त का चैन ऋषि से कोसों दूर भागने लगा। अशान्त हृदय ऋषि अपना चैन खो चुका था, उनके हृदय में वह शब्द 'ब्रह्म-ऋषि' जो देवसभा में देवराज इन्द्रने श्रीवशिष्ठ के लिये कहा था, शूल की तरह चुभने लगा। वह बार बार यही सोचने लगे—मैंने पूरे सौ साल तप किया, ब्रह्मचर्य पालन किया, जब कि वशिष्ठ अपनी स्त्री के साथ रहकर सदा आश्रम में ही जीवन बिताते हैं—उन्हे देवराज व देवसमुदाय ने ब्रह्म-ऋषि कहकर अनन्य भावसे सम्मानित किया और मुझे राजऋषि कहकर सामान्य भाव से सम्मान दिया। यह मैं कदापि सहन नहीं करूँगा। मैं भी ब्रह्म-पद प्राप्त कर वशिष्ठ को नीचा दिखाऊँगा।

आह! कितनी विलक्षण बात है यह। उच्च पद, परम शान्ति स्वरूप, परम आनन्द रूप, सत्य स्वरूप ब्रह्म-पद प्राप्तकरण करनेवाले के अन्तःकरण में ऐसे अभिमान और विकट द्वेष की। परन्तु कहते हैं कि लोहा जानकर या अनजाने में पारस को स्पर्श कर ले, वह स्वर्ण बन ही जाता है। भगवान् कृष्ण के साथ वैर रखने वाले कंस का भी उद्धार उस समय हो गया था जब उसने भगवान् का दर्शन व स्पर्श पाया। महापुरुष से चाहे आप प्रीतिपूर्वक मिलिये या द्वेषित भावों को लेकर, पारस की तरह वह सब पर समान भावसे अपने मिलन का फल दे ही देते हैं। वृक्ष सबको समानतासे छाया देता है। नदी सबको पावन करती है—चाहे उनके निकट घापी जावे या पुण्यवान्। सूर्य अपना प्रकाश सर्वत्र समानतासे करता है। यही स्वभाव महापुरुषोंका भी होता है अनन्त काल तक विश्वामित्र इसी द्वेषामि में जलते रहे, परन्तु, ब्रह्म-पद प्राप्त न कर सके। भला दिन और रात का मेला कैसे हो? चित्त में संसार जिसके हो वह ब्रह्मानन्द का आनन्द लेने का स्वप्न देखे, यह कहाँ तक उचित है?

संसार में कई ऐसे भी लोग हैं जो अपना सुख मिटते देख सुखी लोगोंके सुख को भी सहन नहीं कर सकने। यत्न बने तो वह उनके सुख को उजाड़नेमें भी पीछे नहीं हटते। यही बात अन्त में राजऋषि ने भी विचारी—'मेरी अशान्ति का कारण केवल ब्रह्म-ऋषि कहलानेवाला वशिष्ठ ही है। मैं उसको मिटाकर ही रहूँगा। और एक दिन हिंसा ने विश्वामित्र के हृदय में उग्र रूप

धारण कर लिया। हाथ में तलवार लेकर विश्वामित्र वशिष्ठके आश्रममें पहुंच गया। सन्ध्या समय बीत रहा था। रात्रि का अंधकार चीरने के लिये शरदपूर्णिमा का चान्द उदय हो रहा था। आश्रमपर पहुंचते ही विश्वामित्रने दूरसे ही छिपकर देख लिया कि वशिष्ठ अपनी स्त्री अरुंधती के संग कुटिया के बाहर आंगन में सत्संग में लीन हैं। इनका सत्संग समाप्त हो और ये सो जायें, इस इत्तजार में विश्वामित्र कुटिया के पिछले भाग में छुप कर बैठ गये। सत्संग की प्रत्येक वार्ता आसानीसे इन तक पहुंच रही थी।

साधु चाहे कितना भी गिर जाये पर उसका स्वभाव हृदय से मिटता नहीं। जैसे चोर अगर चोरी त्याग कर सज्जनोंमें रहने लगे, तदनन्तर वह कहीं ऐसी जगह पहुंच जाये जहां चोर आपस में किसी चोरी की चर्चा कर रही हों तो अवश्य उसको पूर्व का फिर ध्यान आ जायेगा और वह उस चर्चामें भी मन लगा ही देगा। यही दशा यहां विश्वामित्र की हो रही थी। हृदयमें हिंसा, हाथ में तलवार, परन्तु कान सत्संगका रस लेने लगे।

अरुंधती वशिष्ठ से कहने लगी:-“देव ! आज की शरद पूर्णिमाके पूर्ण चन्द्रका विमल प्रकाश कैसा आनन्द विभोर देनेवाला बना हुआ है।”
“अरुंधती, कितना सत्य और स्पष्ट विचार है तुम्हारा। देवि। आज का विमल चंद्र जिस प्रकार रात्रिके अन्धकारको बदल कर प्रकाशका रूप दे रहा है; ठीक इसी प्रकार से आजके समयमें आजके मानवसमाजमें अन्धकारमें भटकनेवालोंके लिये तपोमूर्ति श्रीविश्वामित्र सूर्यकी तरह प्रकाश करके उनके हृदयोंमें तप का प्रकाश कर रहे हैं। अरुंधती, क्या कहूं उनके तपकी बात। सचमुच जिस प्रकार ये आजका शरद चन्द्र दिनकरकी उष्णताको नष्ट कर शान्ति प्रदान कर रहा है, उसी प्रकारसे संसार रोगोंसे संतप्त हृदयों के संतापको नष्ट करनेमें विश्वामित्रका तप सहाय्यक हो रहा है।

सत्पुरुषों का रंग भी अनोखा ही होता है। उनके प्रत्येक कर्म भी अनोखे ही होते हैं। उनकी वाणी का प्रवाह कितना प्रभावशाली होता है। किसी के हृदय को बदलने के लिये अपनी ही प्रशंसा अपने ही प्रतिद्वन्द्वी के मुख से सुनकर विश्वामित्र का हाथ व हृदय कांप उठा। हाथ से तलवार छूट गई। हृदय ने हिंसा का त्याग किया। चित्त में सत्यताने स्थान पाया। अन्तर की सत्यशक्ति ने विश्वामित्र को धिक्कार कर कहा—“विश्वामित्र क्या सोच रहा है? सत्य ही ब्रह्म और ब्रह्मानन्द है। असत्य कभी सत्य को नहीं बना सकता। जा, दौड़ कर सत्य की शरण जा। इस पद को तू हिंसा से प्राप्त करना चाहता था; वह केवल तेरे कल्पित विचार है। सत्य-पथ

ही सत्य का पथदर्शक है। वशिष्ठ इसलिये वशिष्ठ है क्योंकि वह सदा और सर्वदा सत्य का ही अनुकरण करते हैं।

अपने चरणों में अचानक किसी को झुकते देख वशिष्ठ और अश्वत्थी कुछ चकित से हुये। जैसे ही विश्वामित्र को अपने सामने शीत व शान्त भाव में उन्होंने देखा, वशिष्ठ अपने स्थान से उठकर विश्वामित्र को हृदय से लगाते हुये कहने लगे : “आओ ब्रह्म-ऋषि” आपके अचानक आगमन से सचमुच मैं धन्य व कृत-कृत्य हुवा। महात्मन्, आपके आगमन से हम दोनों प्राणी अपने को धन्य समझ रहे हैं।

“वशिष्ठ जी, मुझे महात्मन् कहकर लज्जित न कीजिये। इस महात्मन् शब्द का भी अपमान हो रहा है। देव, मैं महामतिमन्द हूँ। जो तप के अभिमान में अन्धा होकर आपको पहचान न सका।”

“नहीं, ऐसा न कहो विश्वामित्र जी। आपके दर्शनों को तो देवता भी तरसते हैं। आपका आगमन हमारे लिये सौभाग्य का देनेवाला है। आपने समान उग्र तप कौन धारण कर सकता है। विश्वामित्र जी, अपने अन्तर के कुविचारों को सद् विचारों में बदलना ही पश्चात्ताप है। आपका इस समय का सच्चा और सरल स्वभाव सचमुच देवताओं को भी पावन करने वाला है।”

‘सत्पुरुष वशिष्ठ जी, सचमुच आपने पावन दर्शनों से मेरे हृदयकी वह अग्नि जो मुझे वर्षों से संतप्त कर रही थी शान्त हो गई है। आज आपके सत् विचार व सत्-व्यवहार से मैं धन्य हुआ। मेरे हृदय का वह अज्ञान जो मैं सौ वर्ष के उग्र तप से भी न हटा सका, आपने घड़ी भर के सत्संग से दूर हो गया है। आपने उज्ज्वल विचाररूपी प्रकाश में आकर मैं भी जीवन का वास्तविक स्वरूप समझने में समर्थ हुआ हूँ।

“सत्-संग की महिमा अपार है ”

योग साधन में तीन आवश्यक बातें

योगसाधन में तीन साधनों के आपसी सहयोग की परम आवश्यकता होती है। वह चाहे ज्ञान-योग हो या भक्ति-योग और चाहे राज-योग हो, तत्त्व-बोधके लिये तीन साधनों को साथे बिना योगी को योग सफलतामें विलम्ब का सामना करना पड़ता है। वह तीन साधन हैं मंत्र, यंत्र, और तंत्र।

मंत्र का अर्थ है ईश्वर का नाम। यंत्र का अर्थ है शरीर और शरीर पर लगी कर्मेन्द्रियों का नियंत्रण। तंत्र का अर्थ ध्यान है। वाणी से भगवत् स्मरण और चित्तसे स्मरण में ध्यान हो तथा शरीरसे प्रत्येक कर्म में शुद्धता और सत्य से बरते। इन तीनों प्रकार से जब एकरूप होकर कर्म में प्रवर्त हो तो योगी को योगसफलता तात्काल प्राप्त हो जाती है।

अधिकांश देखने में आता है कि हम लोग जब ईश्वरीय मार्ग में प्रवेश करते हैं या योग-साधन में लगते हैं तो हम इन तीनों बातों को पूर्ण नहीं कर पाते, जिसके फलस्वरूप परिणाम फलस्वरूप की वजाय निराशमय बन जाता है। कोई ध्यान लगता है तो शरीर कर्मों के नियंत्रण को भूल जाता है। यदि कोई मंत्र-जाप करता है तो ध्यान की वृत्ति को एकाग्र नहीं कर पाता। अगर किसी ने दो को ठीक बनाया तो तीसरा साधन छोड़ देता है। यही कारण है कि हम योगानन्द के पूर्णानन्द से दूर रहा कर उसका वास्तविक आनन्द नहीं ले पाते। योग - साधन साधने से पहले किसी महापुरुष का संग परम आवश्यक माना गया है। जिस प्रकार विद्यार्थीके पास पुस्तक हो, परंतु बिना अध्यापक (शिक्षक) के वह अपने अध्ययन में पूर्ण सफलता नहीं पा सकता, उसीप्रकार योगसाधन के समय या पहले उन महापुरुषों के सत्संग की परम आवश्यकता होती है जो उस मार्गसे भली प्रकार परिचित हैं अन्यथा, जब - जब भी योग - साधनके समय उस मार्ग में हम जिस वस्तु अथवा साधन से हीन होंगे, उसे उनकी सहायताके बिना पूरा न कर पायेंगे। जबतक साधना में कोई भी झग अधूरा रहेगा तब तक वह पूर्ण न हो पायेगी।

यह बात प्रायः देखने में आती है कि लोग इस पथपर कुछ दूर जाकर या तो वहीं रुक जाते हैं या निराशको साथी बनाकर वापिस लौट आते हैं। कई तो लक्ष्यके बिल्कुल नजदीक जाकर भी पुनः लौट जाते हैं। इसका एक मात्र कारण है जानकारी के लिये जानकारों का संग करके दो लाभ होते। एक तो समय की बचत और दूसरे बिना किसी रुकावट के अपने लक्ष्य तक पहुँच जाना।

जानकारीमें भी दो प्रकारकी श्रेणियां होती हैं । एक वह जो केवल परिभाषा ही जानते हैं और अनुभवहीन होते हैं । दूसरी उत्तमश्रेणी के महापुरुष वह होते हैं जो परिभाषाका अनुभव सहित ज्ञान रखते हैं । उत्तम श्रेणीके वह महापुरुष जो फल सहित उसका आनन्द ले चुके हों, उनका सत्संग प्राप्त होते ही जीवनका कल्याण सम्भव हो जाता है । उनका नित्य का संग और सत्संग मनुष्यको सहजही उस दुर्लभ वस्तु की प्राप्ति करा देता है जो मानव जीवनमें प्राप्त करने योग्य है ।

‘जानना’ क्या है ? जानना नाम समझनेका है । समझनेका अर्थ है सत्य को सत्य करके देखना । यही वास्तविक ज्ञान है । जिस प्रकार किसानके पास बीज होनेसे वह वृक्ष सहित फल का उपयोग भी कर लेता है, तथा उसका वास्तविक स्वरूप जान जानेपर शंकासे सदैव निवृत्त रहकर कार्य करते हुये भी उस बीज की वास्तविकता को नहीं भूलता, उसी प्रकार, जब इस संसारवृक्षका, जहां से दुःख - सुखरूपी फलोंका अनुभव होता है, तथा जहां शंकापर शंका उत्पन्न होती रहती है, मूल उत्पन्न कारणबीज पता लग जानेपर सभी प्रकारकी शंकाओंकी निवृत्ति हो जाती है । शंकाओंकी निवृत्ति होतेही एक वास्तविक और यथार्थ आनन्दका अनुभव होने लग जाता है ।

जिस प्रकार वैज्ञानिक यत्नशील होकर दिन रात उसीमें लीन होकर, अपने ध्येय मे सफलता प्राप्त कर लेता है, उसी तरह योगीके पास भी जब पुरुषार्थ सहित उपरोक्त तीनों साधन साध्य रूपमें आ जाते हैं, तब उसे भी सफलताका श्रेय प्राप्त हो जाता है ।

(With Courtesy from the magazine
Jeevan Prakash — April 1964.)

—आचार्य विशेषानंद

श्रीसाईसचरित (हिंदी)

अनुवादक—श्री. श्री. ना. हुद्दार

अध्याय २ रा (क्रमशः)

बाबा अण्णासाहेब चाहत । यथामति त्वच्चरित ।
लिखनेका आता इनके चित्त । आपकी अनुज्ञा से ॥ ६७ ॥

में तो केवल भिखारी । भिक्षार्थ फिरे द्वारद्वारी ।
सूखी गीली भाजी भाकरी । खाकर दिन क्रमता ॥ ६८ ॥

ऐसे मेरी कथा किमर्थ । जो उपहास कारण बनत ।
ऐसा न कहे हिरेप्रत । इसे स्वर्ण में जडना उक्त ॥ ६९ ॥

आपकी अनुदा क्या होत । सहाय्य हो आप लिखित ।
या आपही लिखवात । बाधाओंको मिटाकर ॥ ७० ॥

होते संतोंका आशीर्वचन । वही ग्रंथोपक्रम परहतन ।
विना त्वत्कृपावलोकन । निर्विघ्न लेखन कैसा ॥ ७१ ॥

जानकर मेरा मनोगत । कृपालु साई समर्थ ।
तेरे मनोरथ पूरे हो वदत । मैं चरणोंपर सिर रखता ॥ ७२ ॥

दिया मुझे उदीका प्रसाद । सिरपर रखा वरद हस्त ।
साई सर्व धर्म विशारद । भवहारक भक्तोंके ॥ ७३ ॥

माधवरावकी प्रार्थना सुन । साई होते करुणासंपन्न ।
आतुर मनका संतोषण । धैर्य प्रदान होता ॥ ७४ ॥

मेरे मनका जानकर हेत । अनुजाने कर कहत ।
कथा वार्तादि जो अनुभूत । इनका साच संग्रह करे ॥ ७५ ॥

दफ्तर रखना है उचित । मेरी सहायता पूरी रहत ।
 यह केवल रहा निमित्त । मुझेही मेरा लिखना है ॥ ७६ ॥

मेरी कथा मेही लिखत । भक्तेच्छा पूरी करत ।
 वह अहंकारको त्यजत । लीन हो मत्पदों ॥ ७७ ॥

ऐसा जो व्यवहार वर्तत । उसे मैं पूरी सहायता देत ।
 केवल कथा तक न सीमित । उसके घरभी काम करना ॥ ७८ ॥

अहंवृत्ति जब नष्ट होत । तब उसका ठाव न रहत ।
 मैं ही मैंपनसे संचरत । मेरे ही हाथोंसे लिखता ॥ ७९ ॥

ऐसी बुद्धिसे कर्म आरंभत । श्रवण मनन लेखन करत ।
 जिसका बही संपादन करत । वह तो केवल निमित्त ॥ ८० ॥

अवश्य ही दफ्तर रखत । घर बाहर जहीं भी रहत ।
 बार बार संग्रहको स्मरत । जीवको शांति मिले ॥ ८१ ॥

करते मत्कथाओंका श्रवण । उसका कीर्तन एवं चिंतन ।
 मद्भवतीका हो निर्माण । अविद्या का नाश हो ॥ ८२ ॥

जहां भक्ति श्रद्धायुक्त । उसका मैं नित्यांकित ।
 इस बाबत न हो शंकिता । अन्यत्र मैं अप्राप्य ॥ ८३ ॥

सुनते कथा में सद्भाव युत । श्रोता चित्तमें निष्ठा हो निर्मित ।
 सहज स्वानुभवानंद प्राप्त । सुखावस्था का लाभ हो ॥ ८४ ॥

भक्तको निजरूप ज्ञान । जीव-शिवको समाधान ।
 दृष्ट हो अलक्ष्य निर्गुण । चैतन्यघन प्रगट हो ॥ ८५ ॥

ऐसा मेरी कथाओंका विधान । इससे अधिक क्या चाहन ।
 यही श्रुतिका ध्येय पूर्ण । भक्त संपन्न एतदर्थ ॥ ८६ ॥

जहां वादविवाद चलत । वहां अविद्या माया बढत ।
 स्वहित बुद्धि न रहत । सदा कुतर्क दुर्बुद्धि ॥ ८७ ॥

वह आत्मज्ञानार्थ अपात्र । रहे अज्ञानग्रस्त मात्र ।
 नहीं उसे इह परत्र । सर्वत्र असुख पाता ॥ ८८ ॥

न हो स्वपक्षस्थापन । न हो विपक्ष निराकरण ।
न हो द्विपक्ष विवरण । व्यर्थ प्रयास किमर्थ ॥ ८९ ॥

न हो द्विपक्ष विवरण । इन शब्दोंका होते स्मरण ।
पूर्व में श्रोताओंको दिया वचन । उसका स्मरण होता ॥ ९० ॥

प्रथमाध्याय समाप्त होत । श्रोताओंको वचन देत ।
'हेमाड' नाम कैसा प्राप्त होत । पहले कथन करता ॥ ९१ ॥

कथामें यह उपकथा । सुनते स्पष्ट हो युक्तायुक्तता ।
होगी जिज्ञासाकी तृप्तता । यह प्रेरणा भी श्रीसाईकी ॥ ९२ ॥

आगे फिर पूर्वानुसंधान । कलं का साई चरित्र चित्रण ।
अतः श्रोता करे श्रवण । सावध चित्तसे ॥ ९३ ॥

यह 'साईलीला ग्रंथ' । भक्त हेमाडपंत विरचित ।
ऐसा जो अध्यायांतमें श्रुत । यह पंत कौन रहा ॥ ९४ ॥

श्रोतामन सहज शंकित । तज्जिज्ञासा शमनार्थ ।
यह नाम कैसा हो प्रचलित । कथता सादर सुने ॥ ९५ ॥

नरके जन्मसे निधन तक । सोलह संस्कार होते देख ।
उनमें नामकरण है एक । विख्यात संस्कार ॥ ९६ ॥

इस संबंधमें कुछ कथत । श्रोता सुने सावध चित्त ।
यह नाम हेमाडपंत । कार्यकारणसे प्रकट ॥ ९७ ॥

पूर्वसे यह लेखक खट । जैसा खट बैसा वाग्भट ।
वितंडवादी कुतर्कट । ज्ञान का गंध नहीं ॥ ९८ ॥

सद्गुरु महिमा न जानत । कुबुद्धि कुतर्क करत ।
आत्मप्रज्ञाको बखानत । विवाद कर्ममें प्रवृत्ति ॥ ९९ ॥

पर प्राक्तन रेखा सबल । जिससे साईचरण कमल ।
अदृष्टसे बहति निर्मल । यह तो निश्चल विवादी ॥ १०० ॥

काकासाहेब भक्तप्रवर । नानासाहेब चांदोरकर ।
प्रेम संपर्क न होने पर । कैसा शिरडी आसकता ॥ १०१ ॥

काकासाहब आग्रह करत । शिरडी जाना हो निश्चित ।
जानेके दिन मन फिरत । अकस्मात् ॥ १०२ ॥

लेखकका एक परम मित्र । लब्धानुग्रह गुरुपुत्र ।
रहते लोनावला सकलत्र । विचित्र घटना घटी ॥ १०३ ॥

उनका एक मात्र सुत । सुदृढ गुणवन्त ।
शुद्ध हवाके स्थानगत । ज्वराक्रान्त हुवा ॥ १०४ ॥

सभी मानवी प्रयास होत । दैवी दोरा ताबितादि करत ।
गुरुको सन्निध ला बिठात । फिर भी सुत मृत हो ॥ १०५ ॥

समय रहा ऐसा निकट । निवारने दुर्धर संकट ।
गुरुको सन्निध सुत बिठात । पर सभी व्यर्थ होता ॥ १०६ ॥

ऐसा यह संसार विचित्र । किसका पुत्र किसका कलत्र ।
प्राणिमात्रका कर्मतंत्र । अदृष्ट सर्व अनिवार ॥ १०७ ॥

सुनके यह दुष्ट वार्ता । चित्तको हो अत्युद्विग्नता ।
यही क्या गुरुकी महत्ता । एकमात्र सुत न जीसका ॥ १०८ ॥

प्रारब्ध कर्म प्राबल्यता । से साईदर्शन में शिथिलता ।
निर्माण हो मेरे चित्ता । जानमें बाधा आई ॥ १०९ ॥

किमर्थ जाना शिरडीप्रत । क्या रहा मेरे मित्रका वृत्त ।
गुरुसंगमें क्या यही लाभत । कर्मप्रति गुरु क्या करते ॥ ११० ॥

जैसा भालमें लिखा रहत । वैसाही यदि होके रहत ।
फिर गुरु बिन क्या अडत । शिरडी जाना स्थगित ॥ १११ ॥

किमर्थ निजस्थान त्यजत । गुरुके पीछे दौड जात ।
सुख का जीव दुःख में डालत । किस लाभसे न जाने ॥ ११२ ॥

यदच्छासे जो घडत । वह सुखःदुःख भोगत ।
गुरुके पास जाके क्या होत । यदि होनहार नहीं टलता ॥ ११३ ॥

जैसा जिसका अजित । नहीं कहते भी घट जात ।
होनहार आगे कुछ न चलत । मुझे भी शिरडी खींच ले गया ॥ ११४ ॥

नानासाहेब प्रांताधिकारी । निकले करने बसईकी फेरी ।
ठानासे दादर उपरी । कुछ समय ठरते ॥ ११५ ॥

एक घंटेका समय रहत । बसई की गाडी आनेप्रत ।
इस अवधीमें काम करत । कोई उपयुक्त ॥ ११६ ॥

ऐसा स्फुरण उग्हें होत । उतनमें दादरपर आत ।
गाडी जो बांद्रा तक जात । उसमें बह बैठे ॥ ११७ ॥

गाडी निजस्थान आत । मुझे संदेश भेजा जात ।
मैं उनसे मिलने आत । शिर्डी की वार्ता चली ॥ ११८ ॥

कब जाते साई दर्शनार्थ । जानेमें क्यों विलंब करत ।
क्यों प्रस्थानमें दीर्घमूत्रत्व । मनका निश्चय क्यों नहीं हो ॥ ११९ ॥

देख नानाकी आतुरता । मैं अंतरमें शरमाता ।
पर मनकी चंचलता । सही सही कथन की ॥ १२० ॥

SHRI SAI LEELA

ENGLISH SECTION

VOLUME 50

FEBRUARY 1972

No. 11

THOUGHTS TO PONDER OVER

(1) There is but one law for all, namely, that law which governs all laws, the law of our Creator, the law of humanity, justice, equality - the law of nature and of nations.

—Edmund Burke

(2) International arbitration may be defined as the substitution of many burning questions for a smouldering one.

—Ambrose Bierce

(3) It is not right to hurt, it is neither right nor wise to menace.

—Edmund Burke

(4) No mind is thoroughly well organized that is deficient in a sense of humour.

—S. T. Coleridge

BABA SHRI TRILANGASWAMI

(G. N. Purandare)

Some time back I had given the life account of the great Avadhoot of Tanjore, Sadashiv Brahmendra, who was little known to this side of our country. Today, I propose to give a brief life account of another Avadhoot, Shri Trailanga Swami of Varanasi who was reported to have lived more than two hundred years. He was well known in Varanasi in the seventeenth and eighteenth centuries. He did a number of miracles by virtue of his super-sensory perception and acquisition of Siddhis; the miracles are well known in Uttar Pradesh, Bihar and Bengal. Unlike Sadashiv Brahmendra, who was well versed in Sanskrit and in Shastras in addition to being an Avadhoot, Trailanga Swami was only an Avadhoot, but great saints like Shri Ramkrishna Paramahansa, Shri Lahiri Mahashaya and Pandit Gopinath Kaviraj had come in his contact and they all have testified his super-sensory powers. The well known Vasudevanand Saraswati (Tembe Swami Maharaj) is also believed to have come in his contact during his stay in Varanasi.

Trailanga Swami was born in 1607 in a small village in Andhra Pradesh. He came from a well-to-do family who owned extensive lands. The young child was exceedingly attached to his mother; to such an extent that her death changed the whole course of his life. When she died and was cremated on the outskirts of the town, the young boy did not return from the cremation ground. He lived in the 'Smashan' itself for some ten years. His elder brother had got a small hut constructed in the 'Smashan' for his younger brother to live there. He besmeared his whole body with ashes and kept only a torn cloth on his body. After ten years he moved out on an all India pilgrimage. He visited Kailas Mountain, Mana Sarovar in the Himalayas. He had gone to Tibet also. He pilgrimaged the corner of the Narmada river, where at a certain Teerth he received 'anugraha' from a highly realized person by name Bhagiratha Swami. He then settled in Kashi. His 'math' was in the vicinity of old Bindu Madhav Temple. In the center of this math, which even today is in good condition, one can see a huge Shiv Linga. This huge boulder is known to have been brought by Shri Trailanga Swami

from the bed of Ganga river, carrying it in his arm-pit. This temple is since then reputed as Trailangeshwar.

Trailanga Swami used to consume deadly poisons without any evil effect on his body. Thousands of Kashi people had seen him floating on the Ganga river like a raft. For days together he could remain hidden under water as well. He used to walk on burning sands of the Ghats with bare feet. He had indeed a huge body, weighing more than three hundred pounds. But the great mystery was that he ate very little. He used to move about completely nude and observed 'mauna' in lone silence. His nudity brought him in clutches of the Benaras Police. They put him in a cell and locked it. The huge body of the nude avadhoot was soon seen on the terrace of the prison cell. It was a mystery how he defied the lock and key.

He had travelled all over India visiting the various places of pilgrimage. He stayed in Nepal in the courtyard of Pashupatinath temple and there he used to pass into Samadhi. Even in the Himalayan heights, he visited Mana Sarovar. From over there he came back to the Narmada Bank and stayed there for some time and then returned to Prayag; he came back to Vindhya mountain and finally settled in Varanasi. During his travels he performed several miracles. He cured incurable diseases, and made dead bodies alive again. He used to meet Chiranjeevis like Shri Dattatraya, Parashuram, Vyas and Ashwathama.

At Varanasi he came in contact with Ramakrishna Paramanand and Dayanand Saraswati. Once Shri Ramakrishna moved out to take darshan of Trailanga Swami and reached the burning ghat on the way. It is believed that those whose bodies are burnt on the Mani Karnika Ghat, get salvation at the hands of Shri Kashi Vishwanath. On reaching the Ghats Shri Rama Krishna got into Samadhi and saw the divine couple Shri Shiva and Parvati standing before him—Parvati giving a bowl of nectar to Shiva in his conch and Shiva pouring that nectar in the ears of the burning bodies and giving them salvation. This account is recorded by his biographer, his disciple Shri Sharadanand Swami. Here is a brief account

of the dialogue that took place between these two realized souls.

Ramkrishna :- God is one or two ?

Trailanga Swami in reply showed his fore finger.

Ramkrishna :- What is religion?

Trailanga Swami :-Nothing but truth.

Ramkrishna :- What is the duty of a living soul ?

Trailanga Swami :- To see in his own soul the divine soul or universal soul and serve him.

Ramkrishna :- What is love ?

Trailanga Swami :- To worship your own deity by all the modes (nine in number) of Bhakti and to get into ecstasy until tears start flowing from your eyes.

The great Avadhoot had predicted the day of his demise. Before that he assembled a meeting of learned pandits; had discussion with them and then gave instructions for a wooden box to be brought. He told his disciples as to how he was to be given a 'Jala samadhi'. In the box, then, he sat in 'Padmasan' and got it closed by placing a huge boulder over it. The box with its cover was then taken into the Ganga river, where it is said that it did not sink but floated over water and after some time a huge glow of divine light started coming out from the inside of the box and proceeded in upward direction. Thousands of people who had gathered there saw this huge beam of divine light in the sky. This was in the year 1881. The stories of Shri Trailanga Swami are quite well known in Uttar Pradesh and reference can be had to old editions of Benares District Gazetteer. European civilians had several experiences about his miracles.

THE NAME IS GOD

—SWAMI RAMDAS

GOD and His Name are not distinct from one another. Name is God Himself. The moment we think of the Name, our mind is filled with the presence of God. There is no easier way of focussing thought upon God than taking constantly His Name. When we repeat the Name aloud, we feel our heart is flooded with the ecstasy of love, because the sound of the Divine Name awakens the heart to the bliss and love of God.

ALTHOUGH mental repetition of the Name is held to be far more efficacious than the verbal repetition, still the rare experience of sweetness and joy derived by uttering the Name aloud is incomparable. When the entire being of the devotee thrills with rapture to the music of the Name, he realizes that the Name is Brahman.

GOD is both manifest and unmanifest. The Name stands for such a God. Here the unmanifest is the all-pervading, infinite, immutable, tranquil and static spirit of God. The manifest is the entire universe of name, form and movement with all its beings, creatures and things. The Name stands for this all-inclusive and all-transcendent Godhead, who is both personal and impersonal.

THE Divine Name is thus the beginningless source of all creation and the creation itself. God, the absolute, is the nameless Name.

THE Name can free the soul from bondage. The Name can take it to the highest consummation of spiritual life. The Name can grant Divine sight to a blind soul. The Name can bless an individual with an universal vision full of sublimity. The Name can lift the soul to inconceivable heights of God-Realization.

THE power of the Name is invincible. A mind which is considered to be unconquerable, by the soothing influence of the name becomes docile, yielding and submissive. The mind itself is transformed into God by the power of the Name. He who takes refuge in the Name can work wonders. Death itself will stand in awe of Him. He can command all the

forces of nature and direct them to bring about a spiritual awakening in the hearts of men. The Name can make a human being an embodiment of eternal love and joy. The Name can convert an individual into a Cosmic Reality, an ignorant soul into a very God.

WHERE the Name of God is sung, the atmosphere is permeated with purity, peace and bliss; for the symphony of the Name spreads everywhere the splendour of love.

The Name is all-sufficient. The utterance of it is itself meditation. The ecstasy born of it is itself Samadhi. The Name is love, light, power and joy.

THE writer can vouch for it from his own experience that the Name by itself without any other Sadhana can grant one the fullest vision of God everywhere and may merge him in an ocean of never—ending love and joy.

THERE is no Sadhana which can be so universally adopted by all people and is at the same time so simple for realising God as the Divine Name. It is perfectly true, in the words of a Saint, that he who has God's Name always on his tongue is a Jeevanmukta, or a liberated soul.

So, dear friends, to whatever race, caste, creed or colour you may belong, take up the Name of God, and feel the sweet communion with it, and you may depend upon it, your souls through constant bathing in the nectar of the Name will not only be purified but will also be illumined with the omnipresent and omniscient light and love of God. This practice of taking Name will lead the unyielding spirit of man to complete surrender to the omnipotent power and will of God. In the earlier stages when the Name is repeated with earnestness, faith and concentration, the face and the body of the devotee will shine with a peculiar lustre, his mind will be filled with wisdom and heart with love. This is due to the predominance of Satwa Guna in the devotee. Later when the repetition is continued with the same zeal, he will behold the universe before him as the very expression of God. Becoming one with God, he will have vision of God everywhere.

(By the courtesy of All India Sai
Samaj, Silver Jubilee Souvenir,
1966)

OM

THE QUEST OF THE SELF

—Radhakrishnaswami

Real knowledge is Self-knowledge—Vision of the Self by the Self. This knowledge consists of knowing God, in recognizing His eternal form, in distinguishing the real from unreal. Knowledge goes beyond the mind, beyond the intellect, beyond all argumentation and even beyond the highest stage of speech.

It is good for us that we should meditate on the Supreme Sentence, on any one of these Mahavakyas such as, TAT TWAM ASI, AHAM BRAHMASMI, etc. What is needed is not mere repetition of the sentence but meditation on the substance of those Mahavakyas (the great sentences.)

Difficult of course, indeed, is that knowledge by which one attains One's Self, to One's original Form, which is self-born and eternal. That indeed is the Form from which all this comes out. That indeed is the Form, from knowing which all ignorance comes to an end. When we begin to know our Self thus, then all partial knowledge will be at an end. This is the great knowledge by which sages of the past have crossed the ocean of life. Vyasa and Vasishta, Shuka and Narada, Janaka and Yama-deva, Valmiki and Atri, Shaunaka and Sanaka, Ramana and Ramakrishna, Sainatha and Ramdas—all these great sages and saints have attained to this knowledge.

By the effort of meditation on the Self coupled with this knowledge, the great one Supreme—without a second “Ekam-eva-Adwiteeyam” is to be realized in you and that is verily your Self. This is the knowledge which has made saints and great men. That is the knowledge which is immanent in the knowledge of the past, present and future. Even Vedas fail to attain it—“Yato Vacho Nivartante, Aprapya manasa saha”. But by the grace of the Guru only, this knowledge is to be attained.

Greatest of all the works in Sanskrit is Vedanta. Greater than Vedanta itself, higher than it and subtler than it, is the instruction of One's own Guru. Indeed the meaning of the

expression 'Soham'—'I am HE'—is beyond all description. The Guru and the disciple become one in that meaning. Only by Guru's grace, this knowledge of Self could shine upon us. The best means of obtaining this grace could be only through the highest devotion towards Guru with complete Self-Surrender.

Sit in a quiet place, and seek spiritual rest in His Form, as Sri Sainath did sitting quietly before his Guru contemplating on His immeasurable Form to obtain this knowledge and Grace, which He is showering upon all of us who seek after. There is no other way. Otherwise, this spiritual thirst—the quest of the Self—shall never be quenched. By meditating on Guru's form with all sincerity and devotion, not only one is purged out of all sins and sorrows of this world but also attains the true knowledge of the Self that liberates one from the shackles of birth and death. "He in whose heart the Guru enters is blessed with gifts richer than "Swargaloka." The real Swans, we are told, are able to distinguish water from milk. In that way one shall be able to find out the truth.

Oh! Ye Brethern of spiritual experience, determine that this knowledge shall abide in you forever by the grace of Guru, the God. Otherwise, without it, there would be everywhere grief and sorrow.

The true God (Self) is indeed the Seer. He is One. From Him the Many have sprung. This is indeed a subtle process to realize, but can be made known to us in an instant's time by the great spiritual Teacher (Samartha Sadguru) if we are qualified to such an extent by our intense thirst for the same.

Shall we keep our mind open to truth, even though we struggle and be subject to correction? We shall strive with humility and sincerity towards that one goal of life spiritual—the life full of Love and Truth to realise.

GEETHA IN DAILY LIFE

Smt. P. Sundaram

The message of the Geetha guides us in our day's programme. Early rising by about 4 a. m. is the best habit to enjoy health and happiness, for in the Geetha Lord Krishna states that Yoga is for that man who neither sleeps much nor little, eats much nor nothing. In short, extremes are to be avoided in all matters. Next, cleanliness of the body keeps the mind conducive to healthy and spiritual evolution. Guidance is to be had in purity of thought, word and deed in several verses of the Holy Geetha. The words uttered should be true, helpful and loving without excitement or anger. Spiritual books must be read regularly to get such a trend of mind.

Regarding food to be taken, clear instructions are found in the holy scripture. The diet has direct reaction on the attitude of the mind and one has to be vigilant regarding the kind of food that one takes. A very practical suggestion is given in this respect where lists of kinds of food to be avoided and taken are furnished. Through experience also, we find ourselves light or heavy, dull or spirited according to the food we take. A life led in accordance to the verses of the Geetha takes us to a higher level of thought and nearer to godliness, while our lapses pull us down to the earthly level swayed between joy and sorrow, "a pendulum betwix a tear and a smile." Hence our nature pulls us up and down and it is for us to guard and find ourselves not going down at least. With constant effort and perseverance one is bound to evolve oneself into Godhead. Hence, great men have preached to us to be good, adapt, to adjust, accommodate, bear insult, bear injury, return good for evil etc. May God give us all the strength to put in practice the great and practical ideals so that we may enjoy peace and bliss.

(By courtesy of All India Sai Samaj,
Silver Jubilee Souvenir 1966.)

OM SRI SAI KRIPAKATAKSHAM

It may be interesting to Sai Devotees to know some of the miracles Sri Sai performs to satisfy his Bhaktas', anxiety and wishes.

As such I quote here an instance how the miracle was played by Sri Sai on His Bhakta.

My mother aged 73 years, my wife aged 50 years and myself went to Shirdi to His Lotus Feet for our annual prayers a couple of years ago. After staying 3 days at His Lotus Feet as usual we were to leave Shirdi back to Madras.

It so happened that the day we left Shirdi was the 8th day from the date of our departure from Madras and by returning on the 8th day, we would be in Madras on the 9th day.

My old mother and wife, sentimentally superstitious of the religious customs, felt that reaching MAS on the 9th day was inauspicious and felt reluctant of their journey. But the next day being the 10th day and Vinayaka Chaturth day we were forced to undertake the journey to be present for Vinayaka Pooja at Madras and we undertook our journey from Kopergaon to catch MAS Janata from Dhond Jn. and accordingly we continued the journey hoping to be at MAS on the next day (9th day) for Vinayaka Pooja on the next day (10th day).

Here shoots the miracle of Sri Sai surprising to our emotions.

Lo ! it was the 9th day morning 6-0 o'clock when we were at a station Kondapuram while the train should be in the normal course at Renigunta, very near Madras to reach within 5 hours time.

We were asleep and when we got up we found the Janata was still at Kondapuram at that part of the time. We were amazed and enquiries revealed to our surprise that there was a goods train accident at the next station (MANGAPATNAM) and that Janata would not move for some hours to pass. Thus we were detained at Kondapuram for nearly 6 hours.

Then the train started after all, for our consolation, but came up to the outer signal of the next way side station and stopped, where we were informed that as the goods train derailed

was obstructing the line our train could not go through and passengers would have to be transhipped. A place where no cooly nor conveyance could be available. In great anxiety we hurriedly traversed the distance of nearly half a mile to the Madras side outer signal carrying our luggages, in hot sun where the Bombay going mail had stopped and we, with great difficulty, huddled ourselves into a compartment just to stand at the doorway as the carriages were jam-packed. This Bombay going Mail was converted as Madras Janata and the Madras Janata into Bombay going Mail.

At this spot again, we were detained for nearly 3 to 4 hours and about 6 P.M. we reached Cuddapah, where we secured some convenient place. The train reached Arkonam Jn. about midnight instead of midday, thus being late by over 13 hours.

We thought going at that part of the night to Madras (about 2 A.M.) would not help us, and so we decided to get down at Arkonam itself and we took rest in a local train which leaves Arkonam about 3 A.M. and reaches Madras by 6 A.M.

We slept away in this local and when we woke up it was 6 A.M. and *at Madras the 10th day - Vinayachathurthi Day*. Thus we reached *only on the 10th day as desired* by us and also celebrated the Pooja the same day. What a miracle ! How Sri Sai fulfills the desire of His Bhaktas can be well depicted by the incident and experience.

Does this incident not tell His Bhaktas to surrender their all to His Lotus Feet - HE, who will take care of us, as He says "WHEN I AM HERE, WHY YOU FEAR".

BOW TO SRI SAI ! PEACE TO ALL !

B. R. R.

SAI DAS.

BABA IS LOVE

Sri Natesa Prabhu

God is Love and nothing but Love. Everything in this world is governed by Him. He is behind all thoughts, words and deeds, which appear to be conflicting and warring with one another, and which therefore cause thousands of disturbances and troubles. Sages have not failed to detect Harmony and Peace underneath these distressing conditions when they touch and realise the strong cool eternal current of Divine Love beneath. Realisation of this Divine Love is realisation of God. To realise it one should seek it. What really happens is that the seeker is sought by God, before the seeker seeks HIM. Those who are acquainted with Baba, however meagrely, know that Baba seeks and chooses His devotees from among the multitude, long before they go to Him. Nothing but Love would thus offer Love to the indifferent. Baba is therefore Love and is therefore God.

2. To the general multitude, however, God is only an entity residing in a secluded corner, awaiting calls from the distressed. To these men, God can safely be ignored so long as life runs smoothly and comfortably and so long as success, sound health and material gains are in sight. When they dread the approach of failures, of material losses, and of death, they have simply to go to God in His neglected corner with some bribes and recommendations, and pray to Him for relief. God, Love, grants without any murmur, the relief sought for to these indifferent men. Having gained their ends, they restore God to His safe niche and return to the worldly game to grovel in the dust. This cycle rolls on a thousand times without the groveller realising the need or the way to get out of it.

3. God, who is Love, cannot keep quiet. He chooses at random a few from the multitude for the grant of the escape. He discloses His Love to them, and makes them the permanent custodians of Peace and Bliss. From the moment they are chosen, they seek God and are taught that God is Love, that He is only One though He appears as Many in different forms.

The forms so assumed by God are called Avatars or Godmen. They are Omnipresent, Omniscient and Omnipotent ; and the chosen seekers are enabled to feel these Divine traits in their libelators -- Avatars.

4. Those that contact Baba constantly feel His Antaryamitwa—His intimate knowledge of their hearts' contents. Baba's omniscience is thus proved to these chosen seekers. Baba's abilities to ward off the worst evils prove to these seekers His Omnipotence. Baba's appearance in many places in many forms at the same time proves His Omnipresence. Who else other than God can possess these qualities ? Added to these experiences, these chosen seekers or devotees of Baba find that their impending dangers are quietly and calmly averted by Baba's very keen attention and care. Dangers through devils and epidemics are averted. Molestations from ruffians and through inclement weather are warded off. Countless are the instances of such help rendered by Sai Baba out of His unbounded Love. A few of them are cited below for the readers' pleasure.

(a) One poor child falls into a well in Shirdi. People who run to the well expecting to pick up a dead child are surprised to see the smiling child floating on the water and crying "Baba holds me up ! Baba holds me up ! Baba holds me up !" The fall does not injure the child in the least. Baba's Love is eager to make every creature cheerful and happy.

(b) One devotee (Nana Saheb) felt terribly thirsty in the scorching heat of the summer on the slopes of a waterless hill, scores of miles away from Shirdi. Baba saw His devotees's plight from Shirdi and took effective steps to quench his burning thirst in a wonderful way. Who can fathom the depth of Sai Baba's love which is pursuing His dear devotees and rescuing them from all hardships, expecting nothing in return ?

(c) Another guileless devotee gets a son and loses him. Before losing him, this devotee is made to realise that he got Baba Himself in the place of the lost son. At the next meeting the devotee is asked if he would have Baba or his lost son. The devotee's mind, which had already been soaked in Baba's love, gives the best answer that he would prefer Divine Baba to the mortal son. How powerful should have been Baba's

Love for this devotee which made the devotee declare that he loves Baba more than his son !

(d) Prahlada said, "Preeyate amalaya Bhaktya hariranyat vidambanam" - Hari is pleased with the True Love alone. All else is chaff and show. Baba said to an Ankita Child, "You are all right. Do not read books. But keep me in your heart. If you harmonise head and heart, that is enough". Another devotee (S.B. Nachne) was told not to fast on an Ekadasi Day, as, perhaps, such a fast was a formality to be observed by those who cannot love God and can afford to forget Him during the fame—earning Ekadasi fast. Baba's Love rids us of all formalities and shows, and insists on making us love Him intensely.

(e) Without any exception, all Baba's gifts elevate the recipients from human level to the divine. The children born of His boon are found to be Divine-tinted. One Blessed child who died when he was eight years old asserted that he heard Baba talking to him; and those who should listen as intently as the dog in the well-known H. M. V. advertisement could distinctly hear Baba's loving talks. What a straight and direct Love-assurance to the Faithful !

5. When God breaks His silence and commences His talk, He has always only the kindest feelings to convey and tries to convince us that He had been our unseen companion since eternity. In the glorious Puranjana episode of Srimad Bhagavata, God who calls Himself Avignata (अविज्ञात), opens His talk to Puranjana with this assurance : Why should God accompany anybody through eternity and proclaim it to that individual if it is not out of immeasurable Love ?

We find Baba greeting almost every one of His devotees on the first occasion with something like, "We are bound together births after births by the sweet bond of bargainless love. Let us be friends now too". That shows Baba's Love. His assurances to His devotees such as, "In the house of my devotees there will be no lack of food or clothing", "Why should you fear when I am here?", "Cast all your burdens on Me and I will look to you", "When any devotee is in peril, I stretch out four hands at a time and see that no harm befalls the devotee," "If any one constantly thinks of me, I am his slave

and will give my neck to save him", etc. etc., are sufficient to indicate the depth and the quality of Baba's Love.

6. Love always gives and never takes. Sacrifice, willing and absolute, is the outstanding feature of Love that is Divine. Baba gives everything and takes nothing. What He wore, where He slept and what He ate are too well-known to the world. Baba ignores His comforts, but is eager to provide all comforts to His devotees. This is motherly Love. A simple knowledge of His Love would not fail to induce the listeners to crave for its taste. Those that ask for it are sure to get it.

7 It is Love alone that makes Baba our Antaryami. How else can we account for His choice to dwell in our hearts? It is Love alone that makes Baba talk to us kindly. How else can we account for His attention to these ungrateful wretches? It is Baba's Love alone that enables us to taste Baba's Love; for nothing else could have befitted us to taste it. Is it not declared that a Jivan Mukta (one who is not Body-conscious) alone can taste God's Love - Baba's Love? All Ankita children are blessed Jivan-Muktas as they too taste it. Those that taste Baba's Love are bound to Him interminably. Sri Narasimhaswami crowns this "Baba's Love for His devotees" with these words:

"No devotee of Baba, we dare say, so far as we have studied the cases of the devotees we have come across (and their number is legion), has ever been degraded in his nature by contact with Baba. Persons who have failed in their expectations of worldly benefit from Baba have later discovered that the failure was part of Baba's moves for the ultimate improvement of their soul".

8. God is Love, Baba is Love. Therefore Baba is God. Baba's Love is Divine Love, inexpressibly delicious and absolutely invincible. To Baba (Love) belongs Triumph and Victory. So, let us sing.

JAYA BABA JAYA BABA JAYA BABA
JAYA SAYEE JAYA SAYEE JAYA JAYA SAYEE.
JAI SREE KRISHNA

By the courtesy of All India Sai Samaj,
Silver Jubilee Souvenir, 1966.)

ACKNOWLEDGEMENT

We are very much grateful for the donations from our Sai Bhaktas. Their names are given below :-

HOSPITAL FUND

Late Dr. Tukaram G. Aakula.		
(By Sri N. G. Ganala.)	Bombay- 19	Rs. 551.00
M/s P. Deepak & Co.	Bombay- 2.	Rs. 101.00
Shri. Manohar P. Pitale.	Bombay- 57.	Rs. 101.00
Shri. Shrikisan S.	Yadgiri	Rs. 1100.00
Late Rajendra Venkatrao Mulay.		
(by Sri. V. K. Mulay)	Bombay- 28	Rs. 501.00
Shri. M. Ramesh Chandra.	Manglore.	Rs. 461.00
Shri. Daulatram B.	Nairobi.	Rs. 410.00
Mrs. Parvati Menon	New Delhi. 16.	Rs. 50.00

* * *

KOTHI FUND

Shri. B. B. Fatania.	Kenya.	Rs. 208.55
H. C. Dhodapkar.	C/o. 56 APO.	Rs. 51.00
Shri. Dattatraya Sambhaji Bhosle.	Sangli.	Rs. 75.00
Shri. Damodar K. Marathe.	Chembur.	Rs. 101.00
Shri Sai Dham.	Bombay- 4.	Rs. 101.00
Mrs. Parvati Menon.	New Delhi- 16	Rs. 50.00
Shri. S. A. Rane.	Narsingpur.	Rs. 51.00

* * *

KAYAM FUND.

Shri. Pandhare Jaiwant Hari.	Bombay- 70.	Rs. 150.00
Dr. Shri. Kaikini A. S..	Akola.	Rs. 102.00

* * *

SHRI SAI SATCHARITA

[A great poetical biography of Sai Baba, by the above name, was originally written in Marathi by the late Shri Govindrao Dabholkar alias Hemadpant, in the year 1929. The book proved to be so popular that it is now running in its eighth edition. It is being translated into Hindi by Shri S. N. Hodddar, the well-known journalist of Jalna. It is also being translated into English by Shri N. V. Gunaji from Belgaum. Below we reproduce some extracts from the English translation.]

WHO IS SAI BABA ?

There are three views regarding the question 'who is Sai Baba ?'

(1) Many persons who are accustomed to see things and persons superficially, said that Sai Baba was a mad Fakir who lived for many years in a worn out and dilapidated masjid at Shirdi, who talked at random and extracted money in the form of Dakshina from people who went to see him.

This view is quite wrong. To a friend of Mr. R. A. Tarkhadkar who was full of tears when he was taking Sai Baba's leave at the time of leaving for Bombay, Baba said, "Why do you behave like a madman ? Am I not with you there in Bombay ?" The friend said, "I know that, but I have no experience of Your being with me there in Bombay," Thereupon Sai Baba said that the person who thinks that Baba is in Shirdi only, has not at all seen Baba (known Him really)—Vide P. 308 of Sai Leela magazine, dated 15-1-1925.

(2) Some persons said that Sai Baba was a saint. The Mahomedans took Him for one of their Pirs and the Hindoos regarded Him as one of their saints. The managers of the festivals annually celebrated at Shirdi refer to Sai Baba in their announcements as the crest-jewel-best of the saints (संतचूडामणि). This view is also not correct ; for

(3) Those who knew Sai Baba intimately and really, regarded Him and still regard Him as God incarnate. We give below a few instances.

- 1—Hon. Mr. Justice M. B. Rege, B. A. LL. B., High Court Judge, Indore, in his foreword to "Sai Baba's Saying and Charters" by B. V. Narasimhaswamy (Page 1-2) says :-

"Baba in the flesh was, to his devotees, the embodiment of the Supreme Spirit lighting the Sadhakas' path by His word and action. The mortal Body has passed away but the "Baba" once in it now lives in the Spirit Eternal, helping in the silent way He often did in the flesh the myriads of His devotees who seek solace in Him."

- 2—A High Court Judge of a State in the North in his statement on Page I in "Devotees Experiences" by B. T. Narasimhaswamy says :-

"I look upon Shri Sai Baba as the Creator, Preserver and Destroyer. I did so before His Mahasamadhi in 1918 and do so now. To me, He is not gone. He is, even now.

"To me, He had no limitations. Of course, when He was with us, there was the fleshy tabernacle. That was prominently brought to our notice at times. But mostly the infinite aspect of His was what remained before me. I thought of Him as a mental or Spiritual image, in which *the finite and infinite blended very perfectly*—yet allowing the finite to appear before us at times. Now that the body has been cast off, the infinite alone remains, 'Sai Baba'.

- 3—Professor G. G. Narke, M. A. M. Sc. of the College of Engineering, Poona, in his statement on page 10-20 in "Devotees Experiences" by B. V. Narasimhaswamy says :-

"I have placed Sai Baba amongst the household gods we worship daily at home. Sai Baba is God, not an ordinary Satpurusha. My father-in-law, Mr. Buti, my wife and my mother were all great devotees of Sai Baba and worshipped Him as God.

"At an Arati, in my early visit, Sai Baba was in a towering passion. He fumed, cursed and threatened for no visible cause. I doubted if He was a madman. That was a passing thought. The Arati was completed in the usual way. In the afternoon (of that day) I went and massaged His feet and legs. Then He stroked my head and said "I am

not mad." Lo ! He is seeing my heart. Nothing is concealed from. *He is my Antaryami—the inner Soul of my soul, I thought.* Thenceforward numerous instances occurred in my own experience of His Antaryamitwa. When He talked, *He spoke as one seated in my heart,* knowing all its thought and all its wishes. etc. *This is God within. I had no hesitation in deciding that He was God.* I tested him at times. Each test produced the same conviction that He was all knowing and able to mould all things to His will."

- 4—The Hon. Dadasaheb Khaparde—the famous and learned Advocate of Amraoti-Berar in his introduction to "Shri Sai Baba of Shirdi" by R. B. M. W. Pradhan (Page 3) says :—

"He appeared to know the innermost thoughts of everybody, relieved their wants and carried comforts to all. He fulfilled my idea of God on earth."

- 5—Shri Das Ganu Maharaj in his Stavanamanjari (ovi 17) refers to Sai Baba as the Primary Cause of the universe, the Pure Consciousness, the Ever Merciful &c.
- 6—Hemadpant first referred to Sai Baba in Chapter 1st of his Sai Satcharita as a wonderful Saint who ground wheat, but after coming in closer contact he referred to Him as God or Brahman. (vide—Sai Satcharita Ch. 11-25. 18-41. 21-126. 31-85. 41-17 &c).
- 7—Shirdi devotees, specially Mr. Madhavrao Deshpande alias Shama who was very intimate with Sai Baba, and other devotees from outside always addressed Sai Baba, as Deva (God).

We agree in toto with all these devotees and think that they are perfectly right.

The Doctrine of the Immanence of God.

Our ancient Rishis, the Seers of the Upanishads propounded the doctrine of the Immanence of God. They declared in various passages of Brihadaranyak, Chhandogya, Katha and Shwetashwater Upanishads, that the whole of Nature including all things and beings, which is God's handiwork is filled and

inspired by the Antaryamin i.e. the Inner Controller and Ruler. If any illustration or proof be needed to prove this doctrine, it is Shri Sai Baba. If the reader reads carefully the Sai Satcharita and other Sai Literature that is being published, he will, no doubt, be convinced of this doctrine and know 'The Real Sai Baba.'

31st Oct. 1959.

N. V. Gunaji.

—0—

About the Necessity of a Guru

Hemadpant has left no note, nor memo about what Baba said regarding this subject, but Kakasaheb Dixit has published his notes regarding this matter. Next day after Hemadpant's meeting with Sai Baba, Kakasaheb went to Baba and asked whether he should leave Shirdi. Baba said Yes. Then some one asked—"Baba, where to go?" Baba said "There are many ways leading there; there is one way also from here (Shirdi). The way is difficult. There are tigers and wolves in the jungles on the way." I (Kakasaheb) asked—But Baba, what if we take a guide with us? Baba answered,—Then there is no difficulty. The guide will take you straight to your destination, avoiding wolves, tigers and ditches etc. on the way. If there be no guide, there is the danger of your being lost in the jungles or falling into ditches. Mr. Dabholkar was present on this occasion not he thought that this was the answer Baba gave to the question whether Guru was a necessity; (Vide Sai Leela Vol. I, No. 5. page 47) and he thereupon took the hint that no discussion of the problem whether man is free or bound is of any use in spiritual matters, but that on the contrary real Paramartha is possible only as the result of the teachings of the Guru as is illustrated in this chapter of the original work in the instances of great Avatars like Rama and Krishna, who had to submit themselves to their Gurus, Vasistha and Sandipani respectively, for getting self-realization and that the only virtues necessary for such progress are faith and patience (Vide Sai Satcharita, Ch. II, 191-92).

Bow to Shri Sai — Peace be to all

श्रीसाईबाबांचा फोटो

आपणाजवळ नाही काय ?

मुंबईतील प्रसिद्ध ब्लॉकमेकर श्री. डी. डी. नेरॉय यांनी तयार केलेल्या ब्लॉक्सवरून छापलेले खालील प्रकारचे व आकाराचे फोटो श्रीसाईबाबा संस्थानच्या मुंबई व शिरडी येथील कार्यालयांत उपलब्ध आहेत, ते आपण पहा व आपणांस पसंत पडेल तो फोटो खरेदी करा :—

प्रकार	रंग	आकार सें. मी.	प्रत्येक प्रतीची किंमत रु.
१ शिलेवर बसलेले बाबा	विविध रंगी	३५.५६×५०.८	१.५०
२ „	काळा व पांढरा	„	१.२५
३ „	„	२२.८६×३३.०२	०.५०
४ द्वारकामाईत बसलेले बाबा	„	„	०.५०

श्रीसाईबाबा संस्थानच्या कार्यालयांचे पत्ते :

- १ शिरडी, ता. कोपरगांव, जि. अहमदनगर (महाराष्ट्र)
- २ साईनिकेतन, डॉ. आंबेडकर रोड, प्लॉट नं. ८०४ बी,
दादर, मुंबई नं. १४

मुद्रक: पांडुरंग दाजीबा मोरे, मॅनेजर, निर्णयसागर प्रेस, ४५-डीई, ऑफ टोकराजी
जीवराज रोड, शिवडी, मुंबई-१५.
संपादक व प्रकाशक: श्री. का. सी. पाठक, 'साई निकेतन', डॉ. आंबेडकर रोड,
खोदादाद सर्कलजवळ, प्लॉट नं. ८०४ बी, दादर, मुंबई १४.